

אור וחיות

מבית **מעיינותיך** | גליון 7 | כסלו תשע"ז

איפה

כ"ק האדמו"ר מוויזניץ
זצ"ל, הגאון ר' יצחק
זילברשטיין שליט"א

יום ההילולא של המגיד ממעזריטש

כ"ק האדמו"ר
מבאיאן שליט"א

התועדות י"ט כסלו

הגה"ח הרב זלמן גופין
שליט"א

מהותה של תורה

הגה"ח הרב יואל
כהן שליט"א

אימתי קאתי מר?

לכשיפוצו

מעיינותיך

הוצאה

בפתח הגליון

שנה חלפה מאז הופעת הגליון הראשון של "אור וחיות", ואנו שמחים להגיש לפניכם את הגליון השביעי במספר, "כל השביעיין חביבין" (ויקרא רבה פרשה כט, ט).

קודמו, גליון זה פותח במאמר שני בסדרה מיוחדת העוסקת במהותה של תורה לאור משנת החסידות, הנכתבת על ידי החוור הגה"ח רבי יואל כהן שליט"א במיוחד עבור גליון זה.

בעמדתו ערב י"ט כסלו, יומא דהילולא של המגיד ממעזריטש זי"ע וחג גאולת תלמידו בעל התניא ממאסרו, אודותיו כתב כ"ק ארמו"ר הרשב"ב זי"ע כי ביום זה "אור וחיות נפשנו ניתן לנו", מגישים אנו התועדות חסידית מאת המשפיע הגה"ח הרב זלמן גופין שליט"א, לצד אמרי קודש מכ"ק האדמו"ר מבאיאן שליט"א אשר נשא בעריכת שולחנו בי"ט כסלו אשתקד.

בהמשך הגליון מובאת סקירה קצרה אודות ספרי חסידות חדשים היוצאים לאור זה עתה לראשונה, לקראת יריד הספרים הגדול שיתקיים בי"ט כסלו בכנייני האומה, ירושלים.

תגובות רבות נתקבלו בשולחן המערכת בעקבות המאמר הנכבד בגליון הקודם אודות "מטרת הבריאה ותכלית האדם" – בהשקפת מסילת ישרים וספר התניא, חלקן הובאו בסוף גליון זה. חלקו השני והאחרון של מאמר זה יובא אי"ה בגליון הבא.

אנו תקווה כי חוברת זו תביא תועלת לחפצים בקרבת ה' ובעבודתו בטהרה ובזכות הרעיון והמחשבה, עדי יקוים היעוד "כי כולם ידעו אותי" במהרה בימינו אמן.

מערכת "אור וחיות"

מעיינותיך

יצא לאור על ידי ספריית מעיינותיך

להערות ושליחת תגובות:

orvechayoot@gmail.com

פקס: 072-2792060

פ.ת. 36251 ירושלים

ניתן לקבל את הגליון בדוא"ל בפנייה לכתובת הנ"ל.

עריכה: הרב יהודה כהן, הרב ישראל לב, הרב משה שילת

3 • כולם מרועה אחד נתנו

עניינה של תורה על פי משנת החסידות. מאמר שני בסדרה מאת הגה"ח רבי יואל כהן שליט"א

8 • מדוע השליך המגיד את המעיל?

אמרי קודש מכ"ק האדמו"ר מבאיאן שליט"א

10 • אור וחיות נפשנו ניתן לנו

התועדות י"ט כסלו עם המשפיע

הגה"ח הרב זלמן גופין שליט"א

15 • איכה

דברי לקח ומוסר שלמדו גדולי ישראל ממעשה מופלא אודות מאסרו של בעל התניא זי"ע

18 • נחיצות לימוד החסידות

למה דוקא בדורנו אנו?! – שלוש אגרות קודש

20 • אחד היה ומהקדמונים לא קם כמוהו

סקירה לרגל המהדורה החדשה של הספר 'שבחי הבעש"ט' היוצא לאור לקראת יריד החסידות

22 • לקראת היריד

סקירת כמה מהספרים החדשים היוצאים לאור לקראת יריד החסידות

25 • בסולם התפילה

מבט חסידי מיוחד על התפילה. חלק רביעי מתוך חמישה, על ברכות קריאת שמע

30 • מכתבים למערכת

תגובות והערות על הגליונות הקודמים

כולם מרועה אחד נתנו

מאת הגאון החסיד רבי יואל כהן שליט"א

במאמר הקודם התבאר תוכנו של מאמר חז"ל "אלו ואלו דברי אלוקים חיים" – כיצד ייתכן שלמרות חילוקי הדעות הרבים שיש בתורה, ולמרות השיטות השונות וההפכיות שבה, בכל זאת כל הדעות והשיטות הן אמת להיותן "דברי אלוקים חיים".

תמצית הביאור היא: חילוקי הדעות והשיטות שבתורה אינן סברות חדשות ח"ו שהעלו חכמי ישראל במשך הדורות, אלא התורה מצד עצמה, כפי שהיא ניתנה מלמעלה, עוד קודם השקלא־וטריא כיצד לנהוג בפועל במקרה מסוים, כללה את ה"מ"ט פנים טהור ומ"ט פנים טמא", וכל צדדים אלו הם חלק מתורת ה' שכולה אמת. ובדוגמת הנחת־היסוד שיצר לב האדם רע מנעוריו, שהיא עצמה כוללת בתוכה הן את הצד לחיוב מחמת זה והן את הצד לפטור מחמת זה.

אלא שבתחילה הצדדים השונים היו כלולים בהעלם בסברות המופשטות שבדיני התורה המפורשים; אך כאשר העניין בא לידי פועל, ביררו חכמי ישראל והוציאו וגילו את הצדדים השונים המסתעפים מהסברא.

1. מדרש תהלים יב, ד. וראה לעיל מאמר ראשון סעיף ג.



הצדדים השונים של חסד וגבורה, פטור וחייב, המסתעפים מסברא אנושית, כל עוד הם בדרגת העיון הם נכונים ואמיתיים, אולם כאשר הם נוטים כלפי ההוראה למעשה הם מנותקים מהסברא המופשטת, וממילא הם סותרים זה לזה ולא ניתן לומר ששניהם אמת. לא כן הוא בתורתנו הקדושה, שבה גם השיטות כפי שהן נוטות כלפי ההוראות למעשה, אינן מנותקות משורשן בחכמת ה' ו"פרנס אחד אמרן" • מעין דוגמה לכך ניתן להביא מ"מקום ארון אינו מן המידה" • מאמר שני מתוך חיבור מיוחד שיעסוק בעניינה של תורה על־פי חסידות

אך כאשר מתעמקים בעניין זה, עולה הצורך בביאור נוסף:

כאשר אומרים שכל הרעות ניתנו למשה מסיני והן "דברי אלוקים חיים", אין הכוונה רק לדעות השונות כפי שהן כלולות בסברא המופשטת, אלא גם הפסקים בנוגע לפועל ממש – פלוני חייב ופלוני פטור, אדם זה טהור ואדם זה טמא – גם הם חלק מהתורה שנמסרה למשה. גם ההוראות למעשה איך לנהוג בפועל הן "דברי אלוקים חיים" וכולן אמת.

וצריך ביאור: כיצד ניתן לומר שבאותו המקרה גם ההוראה למעשה שפלוני פטור וגם ההוראה למעשה שפלוני חייב הן "דברי אלוקים חיים"? הרי לא ניתן לחייב ולפטור את אותו אדם כאחד, אם כן כיצד ייתכן שהקב"ה אומר שהוא גם חייב וגם פטור?

אמנם כאשר מדובר בנוגע לשקלא־וטריא השכלית בסוגיא, ברובד העיוני והשכלי שבה, הסברא המופשטת מחייבת את שתי הסברות – הן את הסברא המחייבת והן את הסברא הפוטרת; אך כל זאת הוא רק כאשר מדברים בעולם השכל וההיגיון, בו יש צד לכאן וצד לכאן ושניהם אמת. אך כאשר לוקחים את הסברות בנוגע



שכך, עמד שמעון והפציר בראובן שישלם לו את החוב. כאשר הדבר לא הועיל, הוא פנה לבית הדין וגם הדיינים גערו והפצירו בראובן לציית לפסק דין התורה ולשלם את הכסף.

אם נתבונן במצב זה נבחין שקיים הבדל עצום בין דרישת בית הדין לתשלום הכסף לדרישתו של שמעון: בית הדין דורש מראובן לשלם כיוון שעליו לציית לפסק הדין של התורה, ואילו שמעון דורש מראובן לשלם כיוון שהוא רוצה את כספו.

ליתר ביאור: גם בית הדין תובע מראובן לשלם כסף, וגם שמעון דורש מראובן לציית לפסק ההלכה, אך בעיני הדיינים התשלום אינו העיקר אלא מימוש מסקנת הסוגיא העיונית הוא העומד לנגד עיניהם; לעומת זאת, בעיני שמעון קיום פסק התורה אינו הנושא הנידון כאן; מבחינתו מה שנדרש הוא תשלום הכסף השייך לו, אלא שהוא משתמש בפסק הדין כמקור המסייע לקבלת הכסף.

במילים אחרות: הפסק ההלכתי הוא המקור לדרישת התשלום בפועל, וההבדל בין הדיינים לשמעון הוא, שבעיני הדיינים דרישת התשלום מחוברת למקורה – הפסק ההלכתי הנובע מהסוגיא העיונית; אך בעיני שמעון הפסק נרגש כמציאות בפני עצמו. אצלו הסוגיא המופשטת בחושן משפט והבאתה לידי קיום בפועל אינם עיקר העניין; בעיניו העיקר הוא קבלת הכסף בפועל, והפסק אינו אלא עילה לביצוע התשלום.

והנפקאמינה ביניהם היא גדולה: בעיני הדיינים אין הבדל האם הפסק הוא חייב או פטור. מבחינתם העיקר הוא שפסק הדין של התורה יתבצע ואין זה משנה כלל מהו הפסק; מה שאין כן בעיני שמעון ישנו הבדל עצום האם הפסק הוא שראובן חייב או פטור.

במשל זה רואים שגם כאשר מדובר על פסק דין המתייחס אל המציאות בפועל – לשלם או לא לשלם – התוכן העיקרי הוא הבאת מסקנת הסוגיא בחושן משפט אל הפועל, ולכן ההבדל בין חייב לפטור אינו מורגש.

שתי הוראות ושתייהן אמת

מובן מאליו, שמשל זה אינו מכוון לגמרי לענייננו. אמנם הדיינים מרגישים גם בפסק המתייחס אל הפועל את מימוש הסוגיא העיונית, אבל כל זאת הוא בהרגשתם של הדיינים בלבד; לעומתם, הפסקים חייב או פטור עצמם מנותקים בעצם מהותם ממקורם – מהסברות העיוניות שבסוגיא – ועניינם הוא ההתייחסות

למציאות הגשמית, ולכן הם סותרים והפכיים זה מזה; אלא שבהרגשת הדיינים תוכנם של הפסקים אינו אלא קיום ומימוש הסוגיא העיונית, ובעיניהם אין הבדל משמעותי בין חייב לפטור.

ברם, בדברי חז"ל "אלו ואלו דברי אלוקים חיים", מודגש שאת שתי ההוראות – גם ההוראה למעשה שבמקרה מסוים זה ראובן חייב וגם ההוראה למעשה שבאותו המקרה ראובן פטור – אומר הקב"ה עצמו, וממילא שתי ההוראות הן אמת ממש. אין זה שרק נדמה ללומד ששתי ההוראות הן אמת, אלא זוהי המציאות בפועל. שתי ההוראות, "אלו ואלו", נאמרות על-ידי הקב"ה.

פרנס אחד אמרן

עניין זה שגם פסקי ההלכות עצמם הם בכלל האמת של התורה, מודגש במיוחד בדברי הגמרא בחגיגה³, שם

חכמתו של הקב"ה היא בלתי מוגבלת לגמרי. לכן לא רק שהחלק העיוני שלה הוא "דברי אלוקים חיים", ועניינה הוא שהקב"ה עצמו הוא "המשכיל" ו"המתחכם" בחכמת התורה, אלא גם החלק המתייחס למציאות בפועל, הפסקים כיצד תהיה המציאות הגשמית, הוא "דברי אלוקים חיים"

מובאת מימרא של רבי אלעזר בן עזריה, וזה לשונו: "בעלי אסופות, אלו תלמידי חכמים שיושבין אסופות אסופות ועוסקין בתורה, הללו מטמאין והללו מטהרין, הללו אוסרין והללו מתירין, הללו פוסלין והללו מכשירין. שמא יאמר אדם: היאך אני למד תורה מעתה? תלמוד לומר כולם נתנו מרועה אחד, אל אחד נתנו, פרנס אחד אמרן, מפי אדון כל המעשים ברוך הוא, דכתיב וידבר אלקים את כל הדברים האלה".

ממאמר זה עולה, שגם פסקי התורה המתייחסים לפועל הם אמת וכולם ניתנו מ"רועה אחד". האמת שברעות אלו אינה רק מפני שחכמת התורה נותנת מקום לפטור ולחייב (כדברי חז"ל שהקב"ה אומר מ"ט פנים לצד זה ומ"ט פנים לצד אחר) אלא גם הפסקים עצמם – ההוראה למעשה חייב או פטור, טמא או טהור ("הללו מטמאין" ו"הללו מטהרין") – ניתנו מפי הגבורה וממילא כולם אמת.

ובמשנת חב"ד מפורשים הדברים ממש: "כל מה שנאמר בתורה... הן בהלכה והן באגדה... וכן ההלכה

3. חגיגה ג, ב.



שעליה אמרו אחר כך ש'ברותא היא' – כולם ממש אמר ה', ובאותו הלשון ממש שנאמר כמו שהוא ממש". את שתי הלשונות – "בית שמאי אומרים חייב" ו"בית הלל אומרים פטור" – אומר הקב"ה עצמו.

מכך מובן, שישנו הבדל גדול בין השגת השכל כפי שהיא אצל האדם לבין סוגיות התורה כפי שהן נאמרות מאת הקב"ה:

אצל בן אדם ישנו חלק העיון וההבנה של הסוגיא, וישנה המסקנה העוסקת בהוראה למעשה היוצאת מתוך הסוגיא. אלו שני מצבים באדם התופס את המושכל ושתי דרגות במושכל עצמו⁴. ושני החלקים מובדלים זה

מזה: בשלב העיון האדם עסוק בהשגת העניין כשלעצמו, ובשלב הפסק וההוראה הוא עסוק בהתייחסות למציאות הגשמית המנותקת מהשכל העיוני; לעומת זאת, אצל הקב"ה גם הפסקים וההוראות למעשה קשורים ומחוברים למקור, לקב"ה עצמו. הוא עצמו מחכים בחלק העיון שבסוגיא והוא עצמו הפוסק ואומר כרעת בית שמאי האומרים חייב, והוא עצמו הפוסק ואומר כרעת בית הלל האומרים פטור.

מקום ארון אינו מן המידה

אולי יש לבאר זאת על פי דוגמה מדברי חז"ל⁵ בנוגע לארון, מקום משכן לוחות הברית שהם כללות התורה, ש"מקום ארון אינו מן המידה". והיינו שבעמידת הארון בקודש הקדשים התרחש נס מופלא:

4. לקוטי לוי יצחק אגרות יקודש עמ' רסו (הובא לעיל מאמר ראשון סעיף ד).
5. לכן, גם אם בהרגשת האדם העיקר הוא חלק העיון וההבנה, ודבר זה מורגש אצלו גם בפסק (כמו בדוגמה הנ"ל מפסק הדיינים), הרי שהפסק עצמו מובדל במהותו מחלק העיוני שבמושכל.
6. יומא כא, א.



ונמצא, שהגבלת המקום לא רק שאינה מורידה את מעלת הבלתי־גבול, אלא אדרבה, דווקא ההגבלה של מקום הארון מבטאת את גודל מעלתו. דווקא כאשר מתגלה שהלמעלה ממקום מתגלה בתוך המקום עצמו מתגלה מעלתו האמיתית. המקום הוא פרט בעניינה של המציאות הבלתי־מוגבלת שלמעלה ממקום.

ואולי אפשר לומר, שנס מיוחד זה שהתקיים בארון בו שכנו לוחות הברית, והוא המבטא את מעלתה המיוחדת של התורה, יכול להמחיש את תוכנו ומעלתו של מאמר חז"ל "אלו ואלו דברי אלוקים חיים".

חכמתו של הקב"ה היא בלתי מוגבלת לגמרי. לכן לא זו בלבד שהחלק העיוני שבה הוא "דברי אלוקים חיים" ועניינה הוא שהקב"ה עצמו הוא ה"משכיל" וה"מחכים" בחכמת התורה, אלא גם החלק המתמייחס למציאות בפועל – הפסקים כיצד תהיה המציאות הגשמית – הוא "דברי אלוקים חיים", ותוכנו הוא שהחכמתו של הקב"ה

בלתי מוגבלת כל־כך עד שביכולתה להתגלות גם בפסקים והוראות למעשה.

יתירה מזו: לא רק הפסקים חייב ופטור עצמם הם "דברי אלוקים חיים", אלא גם כל עניינו של קיום הפסקים בפועל ממש במציאות הגשמית עצמה אינו אלא הבאת חכמת התורה במציאות הגשמית בפועל ממש. כל תוכנם של מושגי התשלוש ואי־התשלוש אינו אלא התממשות של פסקי התורה – חייב או פטור.

ונמצא, שלא זו בלבד שההוראות למעשה אינן ירידה וניתוק מחלק העיון של חכמת התורה, אלא אדרבה – דווקא הן מבטאות את העדר ההגבלה שלה.

נתן לנו את תורתו

לאמיתו של דבר, גם דוגמה זו מ"מקום ארון אינו מן המידה" אינה מבטאת את אמיתת העניין כפי שהוא בנמשל – פסקי התורה.

הסיבה לכך ש"מקום ארון אינו מן המידה" היא מפני שגדרו של המקום בקודש הקדשים הוא ביטוי הבלתי־גבול שלמעלה ממקום; ברם, גדר המקום כפי שהוא לעצמו, לא כפי שהוא פרט מהבלתי־גבול שלמעלה ממקום, אינו קשור אל הלמעלה ממקום ואינו מבטא את עניינו.

שתיהן קיימות במציאות! וכאילו נאמר שלא רק הפסק לשלם את הכסף והפסק שלא לשלם נכונים, אלא שגם התשלוש וגם אי־התשלוש קיימים במציאות בפועל!

'מקום' ו'למעלה ממקום'

והנה, בביאור מהותו של נס זה כותב הרבי זי"ע¹⁰ ש"יש לזה גם אחיזה על־כל־פנים בשכל".

אחר הביאורים בזה הוא¹¹: כאשר אומרים שדבר מסוים הוא למעלה מהגבלת המקום, יש בזה שני אופנים:

אופן אחד הוא: מדובר על מציאות שלמעלה מגדר מקום, אך דבר זה עצמו מהווה הגבלה עבורה – היא מוגבלת בעצם העובדה שהיא למעלה ממקום, והיא אינה יכולה להתבטא ולהתגלות בגדר המקום עצמו, כיוון שהיא למעלה לגמרי מהגבלות אלה.

אופן שני הוא: מדובר על מציאות בלתי מוגבלת כלל, ולכן לא זו בלבד שהיא למעלה מהגבלת המקום, אלא העדר הגבלתה הוא עד כדי כך שגם מציאות המקום המוגבל אינה סותרת לה. מציאות זו אינה מוגבלת בהיותה למעלה מן המקום, אלא ביכולתה להתגלות גם בהגבלת המקום עצמה.

לפי האופן הראשון, אם יתרחש שהלמעלה מן המקום יבוא לידי ביטוי במקום, זאת אומרת שמציאות הלמעלה מן המקום נחלשה והיא מתגלה באופן מצומצם; ברם, לפי האופן השני, כאשר הלמעלה מן המקום מתגלה במציאות המקום עצמה אין זה מחליש אותו, ואדרבה – הדבר מבטא את עוצמתו ותוקפו ואת העדר הגבלתו המוחלט.

[במילים אחרות, ניתן לחלק זאת לשלוש דרגות: גבול; בלי גבול המוגבל בהיותו למעלה מהגבלה; בלי גבול שאינו מוגבל במאומה וביכולתו לבוא גם במציאות מוגבלת].

ועניין זה בא לידי ביטוי בארון המונה בקודש הקדשים שם האיר בגלוי שם הוי' – "אכן יש הוי' במקום הזה"¹²: האור האלוקי המאיר בארון, המבטא את עניינה של התורה, היה נעלה כל־כך עד שהיה ביכולתו להתגלות במידות מקום מדוקדקות, למרות שבמהותו הוא למעלה מעלה מהגבלת המקום. לכן המקום המוגבל של הארון "אינו מן המידה" – במקום עצמו האירה בחינה שלמעלה לגמרי ממקום.

10. במאמר "גדול יהיה כבוד הבית הזה", נרפס בספר המאמרים מלוקט תמוז־אלול עמ' קיח הערה 59.

11. כך עולה מתוכן הביאור במאמר שם, בו נבאר כיצד כוח הצמצום הוא פרט בכוח הגילוי – "צמצום בשביל הגילוי". וכך גם בנוגע לעניין המקום הנמשך מעניין הצמצום, והלמעלה ממקום הנמשך מעניין הגילוי, עיי"ש.

12. ויצא כח, טז.



לארון הייתה מידה מדויקת: "אמתים וחצי ארכו, ואמה וחצי רחבו"⁷, וכך גם לקודש הקדשים בו עמד הארון הייתה מידה מדויקת: "עשרים אמה אורך ועשרים אמה רוחב"⁸. ואף־על־פי־כן כאשר הארון עמד באמצע קודש הקדשים הוא לא תפס מהמקום של קודש הקדשים. לפי הגבלת המקום היה הארון צריך לתפוס אמתים וחצי לאורך ואמה וחצי לרוחב, אולם כאשר מדרו את קודש הקדשים מצאו שמקום הארון "יש לו עשר אמות לכל רוח"⁹. והיינו שבקודש הקדשים נשארו עשרים אמה על עשרים אמה מלבד מקום הארון!

תוכנו המיוחד של נס זה הוא חיבור שני ההפכים של מקום ולמעלה ממקום יחד: בני אדם יודעים היטב מהי מציאות המוגבלת במקום; הם גם יכולים להבין בשכלם שישנה מציאות שלמעלה מהגבלת המקום. זו אמנם מציאות שאינה מוכרת לשכל האנושי, אך מכל מקום השכל האנושי יכול לשער שישנה מציאות כזו.

אך ב"מקום ארון אינו מן המידה" היה פלא עצום שאינו נתפס בשכל האנושי כלל: הארון אינו מציאות שלמעלה ממקום גשמי; אדרבה, הארון היה מוגבל ברוחב של אמתים וחצי בדיוק (ואילו היו מוסיפים על רחבו אצבע אחת או מפחיתים ממנו רוחב אצבע, היה הארון נפסל ולא היה מתרחש נס מיוחד זה!), וכמו כן קודש הקדשים היה מוגבל בעשרים אמה בדיוק, ואף־על־פי־כן אותו ארון המוגבל במקום לא תפס מקום:

משל זה ממחיש את עניינו של הנמשל, הם פסקי ההלכה של הרעות השונות שבתורה, הרבה יותר מהמשל שהובא לעיל מפסקי הדיינים. העובדה ש"מקום ארון אינו מן המידה" אינה רק רמיון של האדם המתבונן בלבד, אלא זו הייתה המציאות בפועל ממש. כאשר אדם מדר את מקום קודש הקדשים הוא ראה במוחש שהארון אינו תופס מקום, למרות היותו מדרד ומוגבל במקום.

[יתירה מזו: בדוגמה זו, ההפכיות של שתי המציאויות חזקה הרבה יותר. כאן לא מדובר אודות שתי הוראות למעשה המנוגדות זו לזו, אלא אודות מציאויות מוחשיות ממש המנוגדות אחת לרעותה ואף־על־פי־כן

וכפי שזה בפשטות: העובדה ש"מקום ארון אינו מן המידה" היא רק בקודש הקדשים, אבל מקום רגיל שמחוץ לקודש הקדשים הנו מוגבל לגמרי ואינו מהווה ביטוי להעדר ההגבלה של מציאות שלמעלה מן המקום.

וכך גם בענייננו: התורה כפי שהיא יוצאת "מפי ארון כל המעשים ברוך הוא" היא בלתי מוגבלת לגמרי, ונכללים בה גם חייב וגם פטור ואת שניהם "אֵל־אחד ארון"; אך בתורה כפי שהיא בעולם הזה יש הבדל בין

בדברי חז"ל "אלו ואלו דברי אלוקים חיים" מודגש, שגם את ההוראה למעשה שבמקרה כזה וכזה ראובן חייב וגם את ההוראה למעשה שבאותו המקרה ראובן פטור, אומר הקב"ה עצמו, וממילא שתי ההוראות הן אמת ממש

הסברא המופשטת שבה ובין הפסקים וההוראות למעשה שבה. שני חלקים אלו מובדלים אחד מהשני, להיותם מ"חוי" לדיבור האלוקי לכאורה¹³.

לכן כאשר בני ישראל לומדים תורה בעולם הזה, גם כפי שהתנאים והאמוראים לומדים אותה, לכאורה ישנו הבדל לגבם בין החלק העיוני שבה, שמצדו יש מקום לצדדים שונים, לחלק ההוראה למעשה שלה, שבו הפסקים "מתנתקים" מהמקור. ואם כן, בהכרח שהפסקים חייב ופטור סותרים זה לזה.

ברם, לאמיתו של דבר, גם כאשר התורה נלמדת כאן למטה על ידי בני ישראל היא חלק מחכמתו הבלתי־מוגבלת של הקב"ה. וכנוסח ברכות התורה "אשר... נתן לנו את תורתו" – הקב"ה נתן לנו בעולם הזה את התורה הבלתי־מוגבלת שלו. ואדרבה, דווקא בעולם זה מתגלה העצמיות של התורה, שמצדה גם פסקים שגדרם הוא הוראה למעשה הם ביטוי יכולתו הבלתי־מוגדרת לפעול גם במציאות הגשמית, שגדרה הוא מ"חוי" למקור כביכול. וכפי שיתבאר אי"ה להלן במאמרים הבאים באריכות.

13. ובדוגמת עניין המקום כפי שהוא מחוץ לקודש הקדשים, שגם אם יצייר האדם תבנית של קודש הקדשים ובו ארון, לא תהיה בו המציאות בפועל של "מקום ארון אינו מן המידה".

7. תרומה כה, י.
8. מלכים א' ו, כ.
9. מגילה שם.

מדוע השליך המגיד את המזעיל?

אמרי קודש לרגל יום ההילולא של המגיד ממעזריטש זי"ע ביי"ט בכסלו, מפי נכדו כ"ק האדמו"ר מביאן שליט"א - יי"ט כסלו תשע"ו

מסופר שפעם נענה הבעש"ט הקדוש ואמר אל החבריא קדישא: "ביערות פודוליא (מחוז באוקראינה) מסתובב דוב (שמו של המגיד ממעזריטש היה דוב בער); הכרת הטוב גדולה תהיה לי למי שיביאנו אלי".

הבעש"ט הקדוש חיפש לקרב אל דרך החסידות את הנשמות הגדולות של הדור. ידוע כי נשמתו של הבעש"ט לא רצתה כלל לירד לעולם הזה, ורק אחרי שהוכטח לה שיהיו סביבה החבריא קדישא, "שישים גבורים סביב לה", הואילה לרדת. וכך הוה, וסביב הבעש"ט היו תלמידים גדולים שהפיצו את תורת החסידות.

אודות התקרבותו של בעל ההילולא המגיד זי"ע ועכ"א לבעש"ט מסופר:

עוד טרם התקרבותו לדרך החסידות כבר היה המגיד גאון וגדול בתורה ובעבודת ה' ובצדקות. הוא היה ידוע בחריפותו ובביקאותו בש"ס ובפוסקים, וגם בתורת הנסתר והקבלה. באותו זמן יצאה לעולם שמועתו הטובה של הבעש"ט הקדוש, על השגותיו הגדולות ומדרגותיו הגבוהות, וכי פועל ישועות הוא בתפלותיו הנשגבות, ויהודים רבים התחילו לנסוע אל הבעש"ט. המגיד סבר אף הוא לנסוע אל הבעש"ט, אולם חשש מה'ביטול תורה' שייגרם לו בלכתו בדרך, אז לא יוכל ללמוד כרצונו.

לאיך, השמועות אודות הבעש"ט היו מגיעות תמידים כסדרם, ובעקבותיהן גמלה בלבו החלטה לנסוע בעצמו אל הבעש"ט ולתהות על קנקנו, לראות האם אמת יש בשמועות המתהלכות אודותיו. הוא יצא לדרך, ואכן באמצע הדרך נוכח לדעת כי חששותיו אודות ביטול תורה התממשו, ועלה בדעתו לחזור לביתו, אולם מאוחר וכבר החזיק בדרך גמר בלבו להמשיך בנסיעה.

בהגיעו למז'יבוז' סר מיד אל ביתו של הבעש"ט, לצורך נתינת 'שלום'. הבעש"ט לא שאל אותו מאומה,

אלא החל לספר לו סיפורים. ידועה היתה דרכו של הבעש"ט לספר ספורים לכוונה מסוימת³, תלמידיו הגדולים הבינו כי בסיפורים טמונים עניינים שונים בעבודת ה', והרבה שאלות היו מתורצות אצלם על ידי הספורים. אולם המגיד שעוד לא הורגל בכך נמלך בדעתו כי לא בעבור זה הגיע הנה, וסר לאכסנייתו. לאחר מכן חזר שוב אל הבעש"ט לראות אולי בכל זאת ישמע ממנו איזה דבר תורה, אולם הבעש"ט שוב סיפר ספורים; החליט המגיד כי ילך ללון באכסנייתו, ולמחרת יחזור חזרה אל ביתו.

בחצות הלילה, שלח הבעש"ט את אחד ממשמשיו שיקרא את המגיד אליו. המגיד הגיע, והבעש"ט שאל אותו האם נכון הוא מה ששמע עליו שהוא למדן, וענה לו המגיד בחיוב. המשיך הבעש"ט לשאול: ומה עם תורת הנסתר? וגם על כך ענה המגיד בחיוב. פתח הבעש"ט ספר "עץ חיים", וביקש ממנו לפרש מאמר מסוים שנכתב שם. המגיד ביקש קצת זמן על מנת לעיין, ולאחר העיין אמר לו את הפשט במאמר. הבעש"ט שמע את דבריו וענה לו כי אינו אומר נכון. המגיד ביקש לעיין שוב, ואחר כך אמר כי הוא עדיין סבור כי הפשט שאמר הוא נכון, אולם אם הוא (הבעש"ט) סבור אחרת, יאמר את הפשט ויראו עם מי הצדק.

הבעש"ט קם ממקומו וציוה על המגיד לעמוד אף הוא, והתחיל לומר את מאמר העץ חיים. כשאך התחיל הבעש"ט לדבר נהיה אור בבית, וסביבם בערה אש. במאמר זה של העץ חיים הוזכרו שמות של מלאכים, וכאשר הזכיר הבעש"ט את שמות המלאכים ירדו המלאכים והגיעו וראו אותם במוחש.

כשגמר הבעש"ט את המאמר, סגר את הספר ונענה אל המגיד ואמר:

"הפשט שאמרת היה נכון, אבל אתה למדת אותו

ללא חיות, הלימוד היה חסר חיות – כגוף בלי נשמה"⁴. המגיד היה איש אמת, דברי הבעש"ט חדרו עמוק אל לבו, והוא נוכח באמיתותם, וכתוצאה מכך נשאר אצל הבעש"ט. ברבות הזמן נהפך לתלמידו המובהק, ואחרי הסתלקות הבעש"ט אף מילא את מקומו.

החי נושא את עצמו

מסופר אודות בעל ההילולא המגיד נ"ע, שבצעירותו היה טובל כל בוקר בנהר, ובימות בחורף היה שובר את הקרח בכדי שיוכל לטבול. המגיד הרי היה חי ברחקות גדולה, והיה לובש בגדים בלויים, ואף נעליו היו קרועות. וכך היה קם לפנות בוקר כשבחוץ עדיין שררה חשכה, ויוצא אל הנהר, שובר את הקרח וטובל.

אולם היות והנעליים היו קרועות, היו כפות רגליו נדבקות אל הקרח, ובצאתו מהנהר היו נתלשות מברשו חתיכות עור, וכך היו נשארים

סימני דם על הקרח בכל דרך לכתו אל בית המדרש.

בשעה מוקדמת זו היה בית המדרש קפוא, שכן עוד לא הסיקו בו את התנור, אולם המגיד נ"ע התכוונן לתפלה בהתלהבות כה גדולה, עד כדי כך שתיכף בתחילת התפלה, ב"ברוך שאמר", היה מוכרח לזרוק מעליו את המעיל מרוב חום!

מסופר גם על אחד מגדולי תלמידי המגיד, הרה"ק

4. וראה בעש"ט עה"ת ריש פרשת כי תשא: משל לאיש אחד שלמד אצל צורף אומנתו, ואחר שלמדו האומנות רשם לו ברשימה סדר האומנות, ולא רשם לו שישים גחלת של אש בתחלת המלאכה, כי הוא העיקר ואין צריך להזכירו, והוא טעה בזה וסבר וכו', והנמשל מובן כי העיקר כשיש ניצוץ אש להתלהב.

ר' אברהם מקאליסק זי"ע שמתחילה היה תלמיד של הגאון מווילנא, ויותר מאוחר הגיע אל הרב המגיד ונהיה לתלמידו. כשנסע בחזרה לביתו נכנס אל הגאון, ושאלו הגאון מה התחדש לו במעזריטש? – הקאליסקער היה גאון עולם עוד לפני בואו אל המגיד – ענה לו הקאליסקער בשתי מילים: "וחי בהם"⁵.

אפשר ללמוד, אפשר להתפלל, אפשר לקיים מצוות, אולם חסרה "חיות", "החי נושא את עצמו", כשמקיימים את המצווה בחיות, לומדים עם חיות, מתפללים עם חיות, בשמחה, בהתלהבות, אוי החי נושא את עצמו, החיות מרוממת את העבודה, ומרוממת גם את האדם בהתעלות גדולה.

זוהי העבודה שהקב"ה רוצה מבני ישראל, "וחי בהם", "עברו את ה' בשמחה"⁷.

י"ט כסלו היה גם יום בשורה⁸, בעל התניא יצא ממאסרו ביום זה, כפי שהוא בעצמו כותב במכתבו אל הרה"ק ר' לוי יצחק מברדיטשוב⁹, האי יומא דקא גרים,

יום ההילולא של רבינו הקדוש בו ביום יצאתי לחפשי. רואים אם כן שיום זה מסוגל הוא להיגאל מהצרות, מצרות הפרט ומצרות הכלל, יהי רצון שאכן יקויים בנו הפסוק "הוציאה ממסגר נפשי להודות את שמך בי יכתירו צדיקים כי תגמול עלי"¹⁰.

נרפס באישור "ועד להוצאת אמ"ק"



5. ויקרא יח, ה.
6. שבת קמא, ב.
7. תהילים ק, ב.
8. שו"ת מן השמים סימן ה.
9. אגרות קודש אדמו"ר הוקן (תשע"ב) ע' רל"ד.ב.
10. תהילים קמב, ח.

3. ראה דגל מחנה אפרים פ' לך לך עה"פ ואת הנפש. פ' וירא בתחילתו. אור המאיר פ' וירא ד"ה ואשה אחת. ועוד.

1. נתיב מצוותיך, דרך התורה שביל א אות יג.
2. ראה כתר שם טוב סימן תכד.





אור וחיות נפשנו ניתן לנו

התוועדות עם המשפיע הגה"ח הרב זלמן גופין שליט"א

הנשמתי. לכן הוא ה"חוצה" הכי קיצוני שיכול להיות. וזהו העניין של "יפוצו מעיינותיך חוצה": ה"מעיינות" היינו האמונה הנובעת מהנשמה האלוקית, ו"מעיינות" אלו צריכים להתפשט ולהתגלות ב"חוצה", בשכל האנושי, שגם בו תיקלט ההכרה שהוא נברא של הקב"ה.

לאור זאת נבין מדוע רק לאחר פטרבורג, כאשר ארמו"ר הזקן החל לומר חסידות בהרחבה ובביאור עד שגם השכל האנושי יכול היה לקלוט את האמת האלוקית, התחיל העניין האמיתי של "יפוצו מעיינותיך חוצה". זה עניינו של חג י"ט כסלו: או התחיל שלב עיקרי חדש בגילוי האלוקות בעולם.

חד וחלק

ידוע, שאחד החידושים ההלכתיים שהנהיג ארמו"ר הזקן הוא השחיטה בסכינים מלוטשים. את משמעותו של חידוש זה ביאר בהודמנות מסוימת הגה"ח ר' זלמן שמעון דבורקין ע"ה, רבה של שכונת קראון הייטס: עד תקופת ארמו"ר הזקן היו שתי אפשרויות לשחוט: ניתן היה להשתמש בסכין דק בעל להב חד. אבל החיסרון בכך היה, שסכין זה היה נפגם בקלות רבה והדבר גרם לבעיות הלכתיות; לחילופין, היו ששחטו בסכין עבה שאינו נפגם בקלות, אך דבר זה גרם לבעיה אחרת – בכדי לשחוט בסכין עבה יש צורך להוליך ולהביא את הסכין למשך זמן, וגם דבר זה מעורר בעיות הלכתיות. החידוש של ארמו"ר הזקן פתר את שתי הבעיות: סכין עבה המלוטש משני צדדיו, הוא גם חד וגם חלק.

אולי ניתן לומר, ששתי מעלות אלה יחד – "חד וחלק" – קיימות גם בדרכו המיוחדת של ארמו"ר הזקן בעבודה הרוחנית. "חד" מבטא את חריפות השכל, ו"חלק" מבטא את התמימות של האמונה. השכל שואל

ומסתפק בכל דבר, ואין בו את התמימות והצד ה"חלק" שבאמונה טהורה. תורת החסידות משלבת את שני הדברים יחד: מצד אחד חסידות היא אמונה טהורה. במאמרי חסידות מוצגים יסודות האמונה בצורה ודאית ומוחלטת, ללא כל צד של ספק וללא כל התדיינות, בשונה מפילוסופיה וחקירה הנותנים מקום לדיון אודות המושגים הנידונים; מאידך, חסידות אינה משאירה את יסודות האמונה ברובד שלמעלה מהבנה, אלא היא מסבירה ומבארת את הדברים גם בשכל האנושי. דבר זה גורם לכך שגם חריפות השכל אינה מפריעה לאמונה התמימה. "חד וחלק".

מי שאמונתו חזקה, אינו חושש להתעסק עם שכל. אם האדם אינו משתית על השכל את כסיס חייו, אלא לימודו ועיונו השכלי הוא רק מפני שברצונו לשכנע גם את השכל, השכל לא ישפיע על האמונה ויחליש אותה ח"ו, אלא להפך – השכל יושפע מהאמונה. דבר זה ניכר במוחש אצל מי שלומד חסידות: ההבנה השכלית אינה גורמת חלישות ורפיון, אלא רק מחזקת את הקשר של האישיות של האדם עם הקב"ה. האמונה שבעומק הנשמה מאירה בפנימיות האדם. זה החידוש של י"ט כסלו.

אמונה טהורה

ישנו ביטוי ידוע בתנאי: "אמונה טהורה". "טהורה" פירושה נקיה. האמונה היא טהורה ונקיה מחישובי השכל. אם האדם מאמין שהקב"ה ברא את העולם רק בגלל שכך מובן מאליו, שהרי אין דבר עושה את עצמו, זו אינה אמונה טהורה; אמונה טהורה פירושה שהיא נקיה משכל והיגיון.

ולכאורה, כיצד מתיישבים הדברים עם הדרישה ללמוד חסידות ולהבין ענייני אלוקות?

אלא שמצד אחד אכן צריך לעסוק בכל היכולת בשכל בכדי להבין אלוקות, אולם לאחר מכן על האדם לבטל את השכל, ולהגיע להכרה שלשכל אין כל ערך כלפי הקב"ה. אם האדם לא עסק תחילה בליבון העניינים בשכל, הרי גם אם הוא מצהיר שאינו עוסק במחקר אלוקי – סוף סוף האמונה נובעת מהשכל וקשורה בו. בשכבה הפנימית השכל פעיל ומעורב והאמונה באופן זה לא נקראת אמונה טהורה. האדם לא התנתק מהשכל, אלא התעלם ממנו. אבל גם כאשר מתעלמים מהשכל, השכל עצמו אינו נעלם.

הדרך להגיע לאמונה טהורה היא, כאשר משתמשים עם השכל להשגת ענייני האמונה, ומתוך כך מגיעים להכרה עמוקה שהשכל הוא אין ואפס, שהאלוקות היא למעלה מעלה מן השכל והשכל אינו יכול להיות כלי

לקלוט אותה. רק אז האדם יכול להפשיט את עצמו לגמרי מהשכל ולהיות בלתי תלוי בו, ואזי מאירה בו האמונה הטהורה שלמעלה מהשכל. דבר זה אפשרי אך ורק לאחר עיסוק מרובה בלימוד ועיון בתורת החסידות.

בהפשלת השכבות החיצוניות המסתירות על האמת הפנימית ישנם שלבים רבים. מסופר על חסיד שנכנס ליחידות לארמו"ר הזקן והתלונן שעבודתו אינה אמיתית. תוך כדי שהוא מפרט את הדברים, הוא התלונן וטען שגם התלונה על כך אינה באמת, והוסיף כי גם העובדה שהוא מתלונן על התלונה היא לא באמת... וכך המשיך וטען על תלונותיו הבאות כי גם הן אינן אמיתיות, עד שבפעם השביעית הוא נפל מתעלף. הגיב על כך ארמו"ר הזקן ואמר, שההתעלפות היתה אכן באמת.

תוכנו של סיפור זה הוא – הפשלת הלבושים. בכל פעם שאותו חסיד חש בקרבו שעבודתו אינה אמיתית והתלונן על כך, הוא השיל מעצמו לבוש מזויף נוסף, ובכל פעם הוא התקרב יותר ויותר אל האמת, עד שלאחר שהשיל את כל הלבושים הוא אכן הגיע לאמת הפנימית שלו והתעלף. על כך העיד ארמו"ר הזקן שההתעלפות היתה באמת. ראו שאכן זה נגע לו באמת, עד שהדבר הביא לתוצאה מוחשית של טלטול כל מציאותו.

הפשלת הלבושים

זהו הסדר של החדירה לאמת שבקרבתו: צריך ללמוד חסידות בעומק, ואחר כך מגיע השלב של עבודת התפילה, שתוכנה הוא להסיר את הלבוש של ההשכלה ולחדור עוד יותר פנימה. אמנם הדברים הנלמדים הם עניינים הכי נעלים בגדולת ה', אולם כאשר מגיעים לתפילה האדם צריך לבחון האם העניין שייך אל החיים האישיים שלו. אז מתגלה פתאום שכל ההשכלה היא כעין לבוש, זה לא האדם עצמו. בעת התפילה צריך לעבוד על כך שענייני האלוקות לא יישארו רק בהשכלה, אלא יפעלו שינוי בחיי היום-יום.

אחר כך ישנה העבודה שעל קריאת שמע של המיטה, שעניינה הוא עריכת חשבון הנפש על ההתנהגות במשך היום. כאן מתקדם האדם בצעד נוסף פנימה. הוא קולט שייתכן שההנהגה במשך היום שהיתה אמורה להשתנות בעקבות התפילה, לא השתנתה לגמרי. האדם מרגיש שהעניין עדיין לא פעל מספיק על מהותו הפנימית.

מה עושים? מתיישבים להתוועד! בזמן ההתוועדות האדם יושב עם חבריו הקרובים, משיח בפניהם את אשר על לבו ואומר לעצמו: "מה יהיה עם כל העבודה שלי, היא איננה אמיתית, הלימוד הוא רק בהשכלה, התפילה אינה בהרגש אמיתי, הקריאת שמע שעל המיטה גם היא

מוחין מאירים ומידות מפנימות

הביטוי "אור וחיות נפשנו" כולל שתי הגדרות – "אור" ו"חיות". מהו ההבדל בין אור לבין חיות?

כאשר נכנס אור אל החדר, החדר נעשה מואר. האור אינו משנה מאומה בגוף החדר, בחפצים או בחלל שלו; אותם רהיטים ואותו חדר, בדיוק כמו קודם, נהיו כעת מוארים. מה שהשתנה הוא המבט שלנו, שביכולתנו לראות את הרברים.

אך בשונה מעניין ה"אור" המאיר את הרברים מבחוץ, ה"חיות" מוחה את הרבר החי בפנימיותו. אדמו"ר הצמח צדק כותב בספרו "דרך מצותיך" (מצות האמנת אלקות פרק א), שהגוף כשלעצמו, ללא הנפש המחיה אותו, הוא כבשר ועצמות המונחים בקדרה, וכאשר נכנסת בו הנפש הוא הופך לאדם חי. החיות אינה ממלאת חלל כלשהו בגוף, אלא היא הופכת את הבשר עצמו לבשר חי.

וכך גם לגבי תורת החסידות: מלבד היותה "אור" המגלה את האמת כמות שהיא, את האמת שיש אלוקה בבריאה, את האמת של אחרות ה', של האמת בכוונת הבריאה, היא גם נותנת לאדם חיות פנימית בכל זה. האור שייך למוחין, הוא מביא את האמת כמות שהיא ללא התפעלות מאמת זו; לעומתו, החיות שייכת למידות, האמת נעשית שייכת לאדם עצמו. הוא מתפעל ממנה, זה נוגע אליו.

ה"אור" של חסידות מאיר בעיקר בעת הלימוד. אז נדרש להבין את העניינים כפי שהם באמיתתם, ואילו ה"חיות" של חסידות מאירה בעיקר בעת התפילה. אז המטרה היא לא להבין את העניין ביתר עמקות, אלא להפנים את הרברים יותר. שהרבר הנלמד ישנה קצת את הראש שלי, את סדר היום שלי, שיפעל עלי, שיחיה אותי.

הגרעין נרקב באדמה, הוא מתבטל לדבר ה' שבתוך האדמה ואז מתעורר בו כוח הצומח; אולם כאשר הגרעין ימצא במקום אחר שאינו מקום הצמיחה, לא יצמח ממנו מאומה.

כך הם פני הרברים גם ברוחניות. חשבון הנפש ומרירות על המצב הרוחני מסמלים את הריקבון, את ביטול הציון; לצד זאת, חשוב מאוד לשים לב היכן נרקב הגרעין. יש ריקבון המביא לשבירה ודכדוך, ויש ריקבון הגורם לצמיחה ופריחה רוחנית.

אם הסיבה לחשבון הנפש היא כי אינך מרוצה מעצמך, אין לך סיפוק, רצית להגיע להישגים טובים יותר ולא הצלחת, ועל כך הנך עורך את חשבון הנפש – חשבון זה יביא לנפילת הרוח. זהו ריקבון שלא במקום הצמיחה, והתוצאה של חשבון כזה היא דכדוך ומסקנות שליליות. האדם יכול להגיע למצב שהוא אומר לעצמו: אם המצב הוא כך, אולי עדיף לעזוב את זה ולחפש "קריירה" מועילה יותר...

הדרך הנכונה היא, כאשר הריקבון נעשה במקום הצמיחה. הביטול הוא כלפי האמת האלוקית. לאחר שהאדם "נכנס" אל תוך העניין האלוקי, הוא לומד חסידות בעיון ומבין במוחו את האמת של הקב"ה, מורגש

לא באמת, הכל זה רק לבוש."

וכך בכל פעם שהאדם מחפש יותר את האמת הפנימית שלו, בכל פעם שהוא חש כי המצב עד כה אינו מספיק אמיתי, זהו שלב נוסף בהשלמת השקר; הוא מתקדם בעוד צעד אל האמת. שהרי בפנימיותו אכן ישנה נקודת אמת, שהיא "מבריה מן הקצה אל הקצה".

עבודה כזו, כפי הדרכת תורת החסידות, מביאה בסופו של דבר חיות אמיתית.

ריקבון במקום הצמיחה

הסדר הטבעי הוא, שכאשר נוטעים גרעין בארץ הגרעין נרקב תחילה ורק אחר כך הוא מצמיח פירות. כל עוד הוא נשאר בשלמותו, לא תהיה ממנו שום צמיחה. כאשר הוא נרקב הוא מתאחד עם כוח הצומח שבארץ המצמיח על ידו עץ נושא פירות משובחים. אם יניחו את הגרעין על השולחן וישקו אותו במים, הוא אכן ירקב אבל לא יצמח ממנו כלום. באחד המאמרים מסביר הרבי הרש"ב, מדוע דווקא כאשר הגרעין נרקב באדמה הוא מצמיח – כיוון שהריקבון צריך להיות במקום הצמיחה, בתוך האדמה, שם נמצא דבר ה' של "תוצא הארץ", וממנו נובע כוח הצומח שבארץ. כאשר

בו מהי הכוונה העליונה ומה ה' רוצה ממנו, ומתוך כך הוא מגיע למסקנה שההבנה, הלימוד והתפילה שלו לא נוגעים לו באמת – זהו ריקבון שבמקום הצמיחה.

כאשר אחרי כל הלימוד האדם מרגיש שהכל עדיין בגדר לבוש, עדיין יש לו ישות מההבנה, ולכן הוא צריך להתפלל ולחשוב אדעתא דנפשיה על כך שבכל נבדא יש רבר ה' המקיים אותו, והוא מנסה להתקרב לעניין יותר באמת – זהו ריקבון במקום הצמיחה: זה לא נובע מחוסר סיפוק והגדלת הישות, אלא להפך – האמת של העניין נוגעת לאדם. ריקבון כזה אינו גורם לייאוש אלא לצמיחה אמיתית. בעקבותיו ההבנה בענייני החסידות תהיה יותר אמיתית, וגם התפילה וההתוועדות יהיו יותר אמיתיות. אין כאן נפילת הרוח. יש אמנם מרירות וכאב, אבל הם רק יביאו יותר מסירות והשקעה; הם יצמיחו עץ נושא פירות, חיים אחרים ומשמעותיים יותר.

היה חסיד נודע בשם ר' זלמן משה היצחקי. הוא היה עובד ה' אמיתי. הוא היה מבטל את כל המדרגות, והיה דורש מעצמו כל הזמן בצורה החריפה והתובענית ביותר. הוא רצה לצאת כל הזמן מהציון שסיגל לעצמו.

אבל דבר זה לא הביא אותו אף פעם לייאוש ונפילה, הדבר רק הביא אותו לעבוד יותר. למרות שר' זלמן משה היה תובע מעצמו ללא שום פשרות, הניגון שהיה חביב עליו יותר מכל הוא הניגון על המילים "אשרינו מה טוב חלקנו". על מה יש לשיר "אשרינו" אם האדם כל כך מרוחק מהאמת? אלא שעצם החיפוש אחרי האמת וההתייחסות להגיע אליה היא הסיבה לשמחה. החיפוש אחרי האמת לא היה באופן שהביא לייאוש ונפילת הרוח, אלא החיפוש היה מנוף להגיע קרוב יותר לאלוקות. זה הביא אותו להתפלל במסירות יותר. על כך הוא ניגן תמיד "אשרינו".

להיות מונח לגמרי

ההתלהבות המתעוררת בעקבות לימוד החסידות אינה התלהבות חיצונית המורגשת מאוד באדם אך חולפת עד מהרה; זו התלהבות הנובעת מהתבוננות

שכלית, ולמרות שהיא אינה מורגשת כל כך, מכל מקום היא פנימית יותר ומחזיקה מעמד זמן רב יותר. והעיקר הוא, שהיא מביאה גם לידי מעשה בפועל ממש.

באחת ההתוועדויות, בעת שניגנו ניגון, הבחין אדמו"ר הרש"ב שישנם בחורים, 'תמימים', שאינם מנגנים את הניגון כדבעי. הסיבה לכך היתה, כי הם חיכו כבר לשמוע את השיחה שאחר כך. הם היו עסוקים

במחשבתם בשיחה, ולכן לא ניגנו בחיות כל כך. כאשר הבחין בכך הרבי, אמר להם: המשמעות של אדם 'פנימי' היא, שמה שהוא עושה הוא נמצא בו כל כולו. בשעה שמנגנים ניגון, למרות שהוא רק הכנה לשיחה, צריכים להיות מונחים לגמרי בניגון; אבל אם בשעת הניגון חושבים על מה שיהיה אחר כך, זאת אומרת שלא מונחים בזה לגמרי. זאת אינה 'פנימיות'.



אצל מי שלומד חסידות, ההבנה השכלית אינה גורמת חלישות ורפיון, אלא רק מחזקת את הקשר של האדם עם הקב"ה. האמונה שבעומק הנשמה מאירה בפנימיות האדם

אם בעשיית פעולה מסוימת האדם עסוק במחשבה על הפעולה הבאה שעליו לעשות, יחזור הדבר על עצמו גם בפעולה הבאה; גם באמירת השיחה הוא יחשוב על מה שיהיה אחר כך. זה הופך לדפוס התנהגות קבוע. האדם אינו מונח

באמת בדבר שהוא עושה.

המטוס לא נברא עדיין...

זכורני, שבאחת ההתוועדויות אצל כ"ק אדמו"ר זי"ע היה סיפור דומה. היה זה ב' שבט של שנת תש"ל. אותה התוועדות היתה אירוע היסטורי, והגיעו לקראתה הרבה אורחים מהארץ, אף שכאותם ימים הנסיעה היתה כרוכה במאמצים וטרחה מרובים. לאחר מספר ימים, כאשר הגיע הזמן לחזור ארצה, ביום המיועד לנסיעה הודיע לפתע המזכיר ר' לייבל גראנער, כי הרבי יקיים אחר הצהריים התוועדות "צאתכם לשלום" לכבוד האורחים. הטיסה היתה אמורה לצאת בשעה 8:00 בערב, סמוך ממש לזמן ההתוועדות, ולכן ארוז האורחים קודם לכן את המזוודות והביאום עמם ל-770, כדי שיהיו מוכנים לצאת מיד אחר כך לנסיעה.

כ"ק אדמו"ר זי"ע התוועד ברוגע, כדרכו תמיד. אמר שיחה, ניגנו ניגון, עוד שיחה ועוד שיחה, ואילו

אייכה!?

דברי לקח ומוסר שלמדו גדולי ישראל ממעשה מופלא אודות מאסרו של בעל התניא זי"ע

ואמר לו רבינו: "פירוש הפסוק הוא, שבכל זמן קורא ה' לכל אדם (על דרך הבת-קול שמכרות בכל יום כו') ואומר לו: "אייכה? איה אתה בעולם?" - בלשון אידיש: וואו האלסטו אין דער וועלט? - הגה לאדם נקצב ימים ושנים, שבכל יום ובכל שנה יעשה הטוב עם ה' ועם אנשים, ועל כן התבונן - איה אתה בעולמך? כמה שנים עברו עליך ומה עשית באותן הימים ושנים? למשל אתה חיית שנים כך וכך - ונקב במספר מכוון כמו השנים שהיה אז לשר - מה עשית בהם, האם היטבת למי וכו'". ונתפעל השר במאור. (בית רבי)

אחד מהרבנים מנכדי רבינו אדמו"ר הזקן סיפר, שכאשר בא השר לכלאו וראה תואר פני רבינו כי איום הוא, ומצאו טרוד בעמקי עשתונותיו, הבין שהוא איש רם המעלה והשר היה גדול בחכמה ובקי בתורתנו הקדושה, ואמר לו השר: "יש לי שאלה לשאול ממך, האם תשיב לי מה שאשאל?" ויאמר לו רבינו: "שאל מה שתשאל". אמר לו השר: "תאמר לי פירוש הפסוק "ויקרא ה' אל האדם ויאמר לו איכה" - איך שייך שהקב"ה לא ידע איה האדם?" ואמר לו רבינו: "האם מאמין אתה שהתורה היא נצחית וישנה בכל זמן ובכל דור ובכל אדם?" והשיב לו השר: "הן, אני מאמין בזה".

להיסחפות אחר תפיסות חיים לא כשרות. כוונתו היתה שאם אני רוצה ברגע זה לשבת וללמוד, אזי גם אם יגיע עכשיו אל שולחני עניין חשוב הדורש את הכרעתי, לא אוותר על רצוני ללמוד.

(קול ברמה - רמת אלהן גליון 315)

אך האדם צריך לשאול כן את עצמו

כ"ק אדמו"ר בעל ישועות משה מוויזניץ זצ"ל

מסיפור זה יש ללמוד, שבר ברך עם שאלתו של הקב"ה אל האדם, צריך האדם גם לשאול את עצמו אייכה - לבחון ולהתבונן היטב מה מעמדו ומצבו ביום ובלילה.

ויש להוסיף ולומר עוד: איכה - עם האותיות בגימטריא אהבה הוי' (עם הכולל). ה' יתברך תובע מן האדם בכל עת אייכה - היכן הנך אוהו באהבת הבורא יתברך.

איכה - בגימטריא ראשי התיבות "השיבנו אבינו לתורתך". האדם נתבע גם על מיעוט עסקו בתורה. יתבונן איך מעביר ימיו ולילותיו, ויתקן את הטעון שיפור.

(שלחן הטהור השני לשיבה קטנה, בראשית תשמ"ט)

ואינו מביאו במשפט אלא לפי המקום והזמן שהוא נמצא בו, ואומר לו אייכה, פירוש באיזה מקום וזמן אתה נמצא בו, ולפי זה הוא דן אותו ובא עמו במשפט על מעשיו.

"אמרי אברהם" להגאון רבי אברהם מאיר איראעל זצ"ל, אב"ד חוניאד

לא להיגר אחר אנשים אחרים

הגאון הרב יצחק זילברשטיין שליט"א, בתוך דברים שסיפר אודות חותנו הגרי"ש אלישיב זצ"ל

תשובת בעל התניא היתה: "הקב"ה באמרו 'אייכה' התכוון לומר לאדם הראשון: מדוע הנך נגרר אחרי הדברים של אשתך חוה, שפיתתה אותך לאכול מן העץ? איפה אתה, איפה כוחותיך-שליך? 'אייכה' פירושו הוא - מדוע אינך מנצל לעבודת ה' את הכוחות שנתתי לך, והנך הולך שבי ונגרר אחרי אנשים אחרים?

זהו כלל חשוב ויסודי בעבודת ה' שהיה גם נר תמיד בדרכו של הגרי"ש אלישיב זצ"ל. לאורך כל חייו ראיתי שהוא מְמַשֵּׁש את ההוראה הנ"ל, ואינו נותן לאף אחד לגרור אותו לדברים שהוא אינו מעוניין בהם. וכשאמץ לעצמו את הסברו של בעל התניא ב"אייכה", הוא לא התכוון דווקא

"אייכה" בגיא צלמוות

הגאון רבי יהודה כהנה הי"ד אב"ד ביסטרא

שמעתי מאב"ד דק"ק ביסטרא, שהייתי עמו יחד בגיא צלמוות תחת עול האשכנזים ימ"ש בשנת תש"ד, במחנה ההשמדה רעהמסדארף פלך צייטץ... ובשבת קודש פרשת פנחס שנה ההוא יצאנו פעם אחת לעבוד עבודת פרך ביום שבת קודש, וככה מאור, באמרו שזה פעם ראשון בחייו שמוכרח לחלל ש"ק, כי עד שבת ההוא הצילו ה' מעבודה בש"ק.

וכאשר שבה רוחו בקרבו קצת, אמר לי בשם הרה"ק בעל התניא זצ"ל, שפירש על הפסוק "ויאמר ה' אל האדם איכה", פירוש, שה' מבקש דין וחשבון מן האדם לאמר, אייכה, איפה אתה נמצא ועד איזה מקום הגעת, עד כאן.

והוסיף, שאם נמצא אדם במקום טומאה ר"ל ומוכרח לעבור ח"ו על כל התורה כולה, אין הקב"ה בא בטרוניא על בריותיו, כי לפי מצבו ואפשרויותיו אין לו מוצא אחרת, והוי אנוס בדבר ורחמנא פטריה. וזהו "ויאמר ה' אל האדם", פירוש, כשהקב"ה בא בדין וחשבון עם בריותיו אינו עושה עמו חשבון,

יום של חיות פנימית

"אור וחיות נפשנו ניתן לנו".

גם כיום י"ט כסלו מעניק חיות פנימית בעבודת ה'. אמנם המסירות נפש היום אינה כמו בימים ההם, אך גם כיום יש צורך במסירות נפש בעבודת ה': לוותר קצת על הנוחיות, על התאוות, ולהתמסר יותר לעבודת ה'. כאשר מתוועדים ביום כזה כדי לספוג חיות פנימית, צריכים להיות לגמרי בתוך ההתוועדות. לא לחשוב על מחר, על תכניות כאלה ואחרות. כאשר מתוועדים כך, אזי המחר יהיה אחרת. התפילה של מחר תהיה באופן שכל כולך שקוע בה, כך גם הלימוד ושאר ענייני עבודת ה'.

אצל חסידים בדורות קודמים, י"ט כסלו העניק חיות חסידית לכל השנה. היארציט של אבי ז"ל הוא במוצאי י"ט כסלו. זכורני, שכאשר לקה בהתקף לב קשה, ממנו נפטר בהמשך אותו הלילה, עמדתי לידו, ותוך כדי שעיסה בידיו את לבו הכואב הוא פנה ואמר לי: "מה הנך עושה כאן כעת? היום י"ט כסלו, לך להתוועד..."

ברוסיה, היכן שאבי התחנך, המשמעות של החיות החסידית לא הייתה התלהבות גרידא, אלא זה היה כמשמעות של חיים כפשוטם: למסור את הנפש למען חיי תורה ומצוות! ואת החיות הזו הם שאבו מי"ט כסלו. ובלשון הרבי הרש"ב במכתבו הידוע, ביום זה



צריך ללמוד חסידות בעומק, ואחר כך מגיע השלב של עבודת התפילה, שתוכנה הוא להסיר את הלבוש של ההשכלה ולחדור עוד יותר פנימה

באותו זמן. ונשאלת השאלה איך הצליח הרשב"א לעשות זאת לאור טרדותיו העצומות? ההסבר הוא, משום שהייתה לו הצלחה בזמן. כל דבר שעשה, הוא היה מונח כל כולו בעניין זה, ובשעת מעשה הוא לא חשב כלל על העיסוק הבא. באופן כזה יש הצלחה בזמן. אבל אם כל הזמן חושבים על הדבר הבא, לא יכולה להיות הצלחה בזמן".

המשיך הרבי ואמר: "כפי המבואר בשער היחוד והאמונה, שדבר ה' מחדש בכל רגע את כל הבריאה, אם כן, כעת בזמן זה המטוס בו אמורים אתם לטוס עדיין לא נברא וגם לא שדה התעופה... כעת אתם כאן בהתוועדות; כאשר יגיע הזמן לכך, אז תצטרכו לנסוע. אבל כעת עדיין לא הגיע

הזמן לחשוב על כך".

זו הנקודה של התוועדות. לכל אחד יש את חשבונות המחר, מתי הוא יקום, מה מוטל עליו לעשות וכו' וכו'; אולם ישנם זמנים שצריך להתרומם לגמרי ולשכוח מהכל. זו התמצית של חסידות: לעורר את האמת הפנימית הקשורה לקב"ה שלמעלה מכל ההגבלות!

האורחים הישראלים היו לחוצים מאוד מחמת זמן הטיסה המתקרב. הם היו ממש "על קוצים" והביטו תכופות על השעון. הרבי הרגיש בלחץ של האורחים, והחל לספר שבהזמנות מסוימת נכנס לחדרו של חותנו, כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ, ביום שהיה אמור לצאת לנסיעה חשובה ורבת סיכונים, וראה אותו נינוח ומעיין בספר.

אמר הרבי: "שאלתי את מורי וחמי, איך ייתכן עד כדי כך לא להיות מוטרד כעת לפני נסיעה כזו?", וכ"ק אדמו"ר מוהרי"צ ענה: "ידוע שהרשב"א היה אדם עסוק מאוד. היו לו שיעורים רבים בנושאים שונים; כמו כן הוא ענה תשובות לכל קצווי תבל על שאלות בכל התחומים, בנגלה,

בנסתר וגם בחקירה; מלבד זאת הוא גם היה רופא; ולצד כל עיסוקיו הרבים היתה לו גם חצי שעה ביום שהוקדשה לצאת לטיול בכדי להתאוורר מעט. במחצית השעה הזו הוא לא חשב על עיסוקיו השונים, כי אם כן לא תהיה כל תועלת בטיול, שהרי הוא שוב מוטרד. זמן זה היה מוקדש להתרענן, ולכן הוא היה רגוע לגמרי

נחיצות לימוד ההסידות

כ"ק האדמו"ר מליובאוויטש זי"ע

לדעת מבנה הגוף וכל פרטיו וענייניו ומוכרח הדבר שיתבונן במציאות ומהות נשמת האדם, ענייניו ופרטי' ואז יוכל לכוון היטב בכל הנוגע לגוף האדם.

וככל הרברים האלה כן הוא גם בנמשל:

היו ימים מקדם ורוב בני ישראל היו בריאים בתורה ומצוות. וכיוון שהתורה על הרוב תדבר, וכהכלל אשר כלל הרמב"ם, הרי כמו גוף הבריאה מוכרחים היו כל בני ישראל לאכילה ושתייה, היינו לימוד נגלה דתורה ופשטי התורה, ורק אלו אשר עסק להם עם האברים הפנימיים של הקומה שלימה של עם ישראל, ובפרט עם הלב והמוח, התעסקו גם כן בפנימיות התורה.

אבל כעבור זמן רב ומפני חטאינו גלינו מארצנו, ובעולם גופא נתרבה החושך יותר ויותר אשר נתמעטו הלבבות ונתבלבלו המוחות וכלשון הנביא מכף רגל ועד ראש אין בו מתום, אי אפשר להסתפק באכילה ושתייה גרידא, כי אם צריך למצוא גם סממני רפואה. וכפי גודל החושך כן גדלה גם הסכנה – סכנת החולה – וההכרח לסממני רפואה הולך וגדול. והעיקר בהם – לחזק ולעודר את החיות שבנשמה, הפנימיות דנשמת ישראל. אשר אז יוכלו להחזיק מעמד מבלי להבט על הנסיונות, ההעלמות וההסתרים.

וכיון שהתורה על הרוב תדבר כנ"ל, גדול ההכרח על כולנו ללמוד פנימיות התורה, תורת החסידות, ושהיא המביאה רפואה לעולם, וכמבואר בקונטרס עץ החיים לכ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע.

(אגרות קודש חלק ד עמוד שעו)

מה עשו בדורות הקודמים!?

ובקושיא הירועה בכגון דא, שאם כן מה עשו בדורות הקודמים. הנה התיירץ פשוט ע"פ המבואר בכ"מ ומהם בלקו"ת במדבר בדרוש נחש הנחשת (סא, ד), בהא שמן התורה מספיק ק"ש, ומדרבנן צריך גם כן שתי תפלות בכל יום, והאידנא קבעוה חובה גם לתפלת ערבית. ואחר כך כשנתמעטו הלבבות וגדול החושך נתוסף פסוקי דזמרה כו' וכו'. ומובן ופשוט המענה אם יבוא מי ויאמר שדי בשבילו להתנהג כמנהג הצדיקים בימי הבית ובמילא יתפלל בלא פסוד"ז ואפילו בלא ברכות קריאת שמע כו'.

וככל הרברים האלה הוא גם בנוגע ללימוד החסידות. וע"ד המובא באגה"ק בשם האריז"ל שברור זה מצוה לגלות זו החכמה. ומרור לדור גדול ההכרח לגלות יותר, שלכן נתפשטה ביותר תורת החסידות ונתלבשה באותיות המובנות גם בשכל אנושי.

(אגרות קודש חלק י ע' קלב)

לימוד המביא לשמחה והכנעה

מה שמבקש עצה בהנוגע לעניין התפילה – שאינו מרגיש עניינה במחשבה דבור ומעשה ואינה משפיעה עליו.

הנה אין פלא ברבר לאחר פסק המשנה "אין עומדין להתפלל אלא מתוך כוונה ראש", ופירש רש"י הכנעה (ושפלות), שלשון המשנה בזה הוא ציווי וגם הודעה – שאי אפשר שתהי' התפילה כרבעי אם אין הקדמת עניין ההכנעה.

וענין ההכנעה אי אפשר שיבא מצד עצמו, כיון שהאדם הוא 'מציאות'. ונוסף על זה הרי יצרו הרע אקדמי' לטעניתי'.

אבל – "בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין", שהתורה מגלה תרופה גם לענין הישות וה'מציאות' שממנה הגאווה,

והוא על ידי לימוד שיכול להביא להכנעה וביחד עם זה גם לעבודה (זו תפילה) מתוך שמחה. וכמאמר רז"ל שאין עומדים להתפלל אלא מתוך שמחה. והוא לימוד החסידות, דברי אלוקים חיים, המביא לאהבתו (שמעורת שמחה), ויראתו (שמעורת הכנעה ושפלות).

ומובן מעצמו שלא נצרך לעורר על זה שתפילה צריכה להיות בטוהרה.

ואם יתנהג בלימוד הנ"ל אליבא דנפשי' ובפרט קודם התפילה בבוקר – יועיל זה להתפילה.

ומכיון שהתחלת הבקשות בהתפילה היא בקשת חכמה בינה דעת – ברכה הראשונה מברכות האמצעיות שהן בקשת צרכיו – הרי בוודאי שגם לאחר התפילה ובמשך היום יהי' לו שיעור קבוע בלימוד תורת החסידות, וכמאמר רבנו זקן שעיקר הקביעות הוא קביעות בנפש, ו"קבוע אינו בטל".

מובן שהנ"ל הוא הן בהנוגע לעצמו והן בנוגע לאותם שיכול להשפיע עליהם, כי הרי מי שיש בידו למחות וכו'.

(אגרות קודש חלק י עמוד רלד)

דווקא בדורנו הירוד מוכרח לימוד הפנימיות

...בתורה הרי ישנם שני חלקים אשר בווהר הקדוש נקראים גופא דאורייתא (ובלשון רז"ל כמשנה הן הן גופי תורה) ונשמה דאורייתא אשר זהו נסתר התורה.

מובן, שזה שיש לו עסק רק עם גוף האדם, הרי הוא גם כן יש לו קישור עם האדם, בכליזאת בכדי שיהי' הקישור מלא חיות ויהי' לו חשק לזה ויתן פריו הטוב – צריך

"אחד היה ומהקדמונים לא קם כמוהו"

תיאור חייו ופועלו של מייסד החסידות בספר 'שבחי הבעל שם טוב' | סקירה עיונית לכבוד הוצאת המהדורה החדשה מבית 'מעיינותיך' לרגל יריד הספרים ביט כסלו

חשיבות גדולה ייחסו גדולי החסידות לסיפורי צדיקים וחסידים, ומצינו שאף הבעש"ט עצמו הפליג בשבחם של סיפורי צדיקים, באמרו "כל מי שמספר בשבחי הצדיקים כאילו עוסק במעשה מרכבה". בתוך היחס המרומם שהעניקה החסידות לסיפורי צדיקים, מתייחדים בערכם סיפורי המופת הרבים שנקשרו סביב דמותו הנשגבת של מורנו רבי ישראל בעל שם טוב זי"ע, שהאיר את העולם באור החסידות, וכפי שתיאר הרה"ק רבי מנחם מענדל מוויטבסק במילים ספורות ומרעידות לב: "היה היה דבר השם ביד הבעל שם, אחד היה ומהקדמונים לא קם כמוהו, ואחריו לעפר מי יקום".²

"קבלה מפי צדיקים שטוב להזכיר את הבעש"ט הקדוש בכל מוצאי שבת קודש, ולספר משבחיו ותהלוכותיו, וסגולה להצלחה בכל עניינים בכל השבוע ולשמחה רבה לגוף ולנפש".³ ומסורת חסידית נודעת בשמו של הרה"ק רבי שמואל מליובאוויטש, שה'עולם' סבורים שכאשר מספרים סיפור על הבעש"ט במוצאי שבת, זו סגולה לפרנסה, ובכך טועים ה'עולם' בשלושה דברים: ראשית, סגולה זו אינה רק בסיפור מהבעש"ט, אלא גם בכל סיפורי הצדיקים. שנית, סגולה זו אינה רק כשמספרים זאת במוצאי שבת אלא גם בכל ימי השבוע. ושלישית, אין הסגולה מועילה לפרנסה בלבד, אלא לכל המצטרף. מכל מקום, נמצאנו למדים על החשיבות הגדולה שמיוחסת לסיפורי הבעש"ט.

לראשונה נאספו סיפורים על קורות חייו ופועלו של הבעש"ט, בספר 'שבחי הבעל שם טוב'. את הספר ליקט וחיבר רבי רב בער מליניץ, שחמיו הרה"ק רבי אלכסנדר זכה לשמש כסופרו של הבעש"ט במשך שמונה שנים, וכן קיבל סיפורים ומסורות רבות על חיי הבעש"ט מרבותיו גדולי החסידות הראשונים תלמידי הבעש"ט, ובראשם הרה"ק רבי יעקב יוסף מפולנאה בעל המחבר 'תולדות יעקב יוסף' והרה"ק רבי גדליה מליניץ.

הספר עוסק בעיקרו בדמותו של הבעש"ט, בקורות חייו המופלאים, החל מלידתו וצעירותו, הסתרת גדולתו עד היותו בן שלושים ושש, תקופת התגלותו

ופעליו הציבוריים, ועד לימיו האחרונים והסתלקותו מן העולם; בתווך שזורים תיאורים על הנהגותיו המיוחדות בקודש, כמו גם מאורעות שמימיים עליהם נהג לספר לחסידים בעתות רצון.

שבחי הבעש"ט במסורת החסידית

סיפורים רבים משבחי הבעש"ט הובאו בדרושי החסידות במשך הדורות. רוב הסיפורים התקבלו כאמת גמורה, ובשמו של הרה"ק רבי נחמן מברסלב נאמר ש"שבחי בעש"ט הוא אמת מראשו עד סופו, מלבד על קצת דקצת מהם אמר שלא נכתבו היטב".⁴ והרה"ק רבי יהודה צבי מסטרעטין התבטא כאשר נרפס הספר: "וכי זאת הוא השבחי בעש"ט? כל האותות והמופתים אנו יכולים גם כן לעשות, אך היראה ואהבה של הבעש"ט זאת הוא השבח של הבעש"ט".

אם כי היו שהביעו הסתייגות מסוימת מקבלת כל המסופר בו כפשוטו, ומפורסמת אמרתו של הרה"ק רבי שלמה מרדומסק, שמי שמאמין בסיפורים שבשבחי הבעש"ט ככתבם הוא פתי, אך מי שמכחיש בסיפורים שבשבחי הבעש"ט הוא אפיקורוס.

מכל מקום היה שבחי הבעש"ט חביב על צדיקי החסידות, ודוגמה לדבר הוא המסופר על הרה"ק רבי מנחם מענדל ה'צמח צדק' מליובאוויטש⁵ ש'פעם היה חתנו עומד בחדרה של חמותו הרבנית, והיה מונח על השולחן סידור קרבן מנחה וספר שבחי הבעש"ט, ובא לשם חותנו הרה"ק ר' מענדל, והוא היה מקפיד מאוד על ביטול הזמן, וכשבא לחדר זה וראה שם את חתנו עומד בטל, אמר לו: מדוע אתה עומד בטל? אמר לו: אין בכאן שום ספר, רק הסידור קרבן מנחה. אמר לו הרה"ק ר' מענדל: הרי נמצא איזה ספר, והראה לו השבחי בעש"ט. אמר לו חתנו: אינו מקובל אצלי. אמר לו הרה"ק ר' מענדל: כל מה שכתוב בו בהשבחי הבעש"ט הכל אפס ואין נגד גדולת הבעש"ט, [והוסיף] ואמר לו: שמעתי מזקני [הוא הרה"ק רבי שניאור זלמן

4. סיפורים נפלאים מאת רבי אברהם בנו של הרה"ק רבי נחמן מטולטשין, בשם אביו שסיפר בשם מוהר"ן. וראה דבריו של הרה"ק רבי נתן מברסלב בלקוטי הלכות, הלכות פסח פרק ז הלכה ג.
5. בספר מעשיות ומאמרים יקרים לר' ישעיה וואלף ציקרניק תלמיד הרה"ק רבי יצחק מסקווירא.

מלאדי בעל המחבר ספר התניא והשלחן ערוך] וצוק"ל ששמע מרבו המגיד הגדול ממעזריטש וצוק"ל שאמר כי הבעש"ט היה לו ראייה גשמית לראות ארבע מאות פרסאות על ארבע מאות פרסאות, ובנו של הבעש"ט (הוא הרה"ק רבי הירש וצוק"ל) היה לו ראייה גשמית לראות ארבעים פרסאות על ארבעים פרסאות. וסיים הרה"ק ר' מענדל: לא תסבור ראייה רוחנית, שזה היה בלי שיעור, רק זה היה ראייה גשמית ממש".

הדפסת הספר וגילוי כתב היד היחיד

בימי המחבר נותר הספר בכתב יד ולא פורסם. בשנת תקע"ה נרפס לראשונה על ידי רבי ישראל יפה המדפיס מקאפוסט, תלמידו של הרה"ק רבי שניאור זלמן מלאדי, אדמו"ר הזקן בעל ה'תניא'. בהקדמתו מתאר ר' ישראל ששמע מפי אדמו"ר הזקן "דברים מבהילים מגדולתו ותפארתו" של הבעש"ט, ומעיר בתחילת הספר שהכתבים המקוריים של שבחי הבעש"ט לא נכתבו לפי סדר המאורעות, ולפיכך "בשם אדמו"ר הרב נבג"מ שמעתי הכל בסדר נכון ובביאור היטב, לכן אדפיס כאשר שמעו מפיו, ומה שנסתעף מזה אכתוב אחרי זה ככתוב בכתבים הנ"ל".⁶

לימים, התייחס כ"ק אדמו"ר רבי מנחם מענדל מליובאוויטש זי"ע למעורבותו של אדמו"ר הזקן בשבחי הבעש"ט הנדפס וכן לטיבו של הספר, ובלשונו: "בהנוגע לתקופות הקדומות של החסידות, הספר הראשון בכגון דא הוא שבחי הבעש"ט, ונכתב בעיקר על יסוד דברי רבנו הזקן בעל התניא והשלחן ערוך וכמבואר בהקדמה שם".⁷ "אף שאינו ברור בעיני נכונות כל הפרטים שבשבחי הבעש"ט, אף שכפי כתבו, רובו מיוסד על דברי וסיפורי רבנו הזקן, אבל בטח יסוד ישנו לזה, ובפרט להענינים שהם יסוד לכמה סיפורים נוסף על עצם הענין".⁸

תפוצה רבה הייתה לשבחי הבעש"ט ונדפס פעמים רבות בימים ההם. לשונם של הסיפורים נערכה על ידי המדפיסים השונים בכדי להקל על הקורא בן התקופה ההיא, אך במקרים רבים כתוצאה מכך חלו גם שיבושים בפרטי המעשה וכן נשמטו פרטים שיש בהם בכדי לשפוך אור על כוונת הדברים. בעקבות זאת, וגם משום

6. השערות על מידת המעורבות של רבינו הזקן בסיפורים אלו - ראה מבוא לשבחי הבעש"ט מכתב יד (הרב יהושע מונרשיין, ירושלים תשמ"ב) עמודים 21-19. וראה גם דברי כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זי"ע להלן.
7. אגרות קודש כרך יב ע' רל.
8. אגרות קודש כרך טו ע' תלא.

סגנונו המסורבל לעיתים, לרבות חוסר ההבחנה הנפוץ בין יחיד לרבים ובין זכר לנקבה, הפך שבחי הבעש"ט בדורות האחרונים לסמל ולדוגמה לספר שאינו ניתן ללל לקריאה, למרבה הצער.

הסידים וחוקרי חסידות רבים עסקו במשך השנים בניסיון לפענח את צפונותיו של שבחי הבעש"ט. בשנת תש"מ נפל דבר בתחום זה. אל הספרייה הגדולה שבחצר כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זי"ע הגיע יהודי וכתב יד באמתחתו. התברר שזהו כתב היד של שבחי הבעש"ט, בו שררו כמחצית מן הסיפורים, ועד כה הוא הכתב היחיד בעולם שמצוי תחת ידינו. נוסחו קרום לנוסח הדפוס ולרוב מדויק ומושלם יותר. בשנת תשמ"ב הוציא לאור הרב יהושע מונרשיין ז"ל את צילום כתב היד בתוספת השוואות לנוסח הדפוס.

בשנים האחרונות הולכת וגוברת ההתעניינות בסיפוריו ואמרותיו של הבעש"ט. דרכיו וחייו הנם כיום בגדר נחלת הכלל בקהלים רבים ומגוונים. עובדה זו הגבירה וחידדה את הצורך בהוצאת מהדורה שלמה וברורה, שמתכונתה תהיה נעימה לקורא בן זמננו, ויחד עם זאת תשמר היטב את ניוח הקדומים השורה על לשונו ואת האור והחמימות החסידית המצויה בסיפורים אלו.

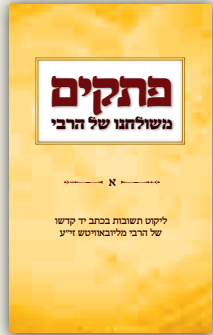


ואכן בשעה טובה ומוצלחת בימים אלו יוצאת תחת מכש הדפוס מהדורה חדשה ומאירת עיניים לפי נוסח כתב היד ונוסחאות נוספות, ושמה "שבחי הבעל שם טוב השלם", שכן שלמה היא ומלאה כל טוב, הן בביאורי מילים ומושגים ודברי הסבר, והן מקורות בש"ס ובפוסקים למושגים ומנהגים המוזכרים בספר, לצד השוואות למסופר בספרי גדולי החסידות בדורות הראשונים.

אין ספק שמעשה גדול יש בכך לכבודו של מייסד תורת החסידות ודרכיה, והדבר מוסיף נדבך בקיום המתואר באגרת הבעש"ט הידועה: "שאלתי את פי משיח: אימת אתי מר? והשיב לי: בזאת תדע, בעת שיתפרסם למודך ויתגלה בעולם ויפוצו מעיינותיך חוצה". ולא נותר אלא לסיים בלשונו של רבי ישראל המדפיס מקאפוסט בהקדמתו לשבחי הבעש"ט: יהי רצון שזכות הבעש"ט ותלמידיו הקדושים תעמוד לכולנו עד עולם, שיוכנו השם יתברך להיות מן העובדים אותו באמת ובתמים, כן יהי רצון אמן.

9. נדפסה בסוף ספר בן פורת יוסף, ובכתר שם טוב בתחילתו.

לקראת היריד סקירת ספרים חדשים



פתקים משולחנו של הרבי

מאות 'מענות' בכתב יד קודשו של כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זי"ע

בעשורים הראשונים להנהגתו העלה כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זי"ע את תשובותיו לאלפי השאלות שהוגשו לפתחו על הכתב במסגרת מסודרת של חילופי מכתבים. ברבות הימים התרבו הפניות וזמנו נעשה קצר מהכיל. עם השנים החל להשיב בכתב ידו על גבי פתקים כשהגבאים מעבירים את תוכן התשובה לנמען. בספר, כמאתיים פתקים אישיים בהם ניתן למצוא עצה והדרכה בכל תחומי החיים, בלשון קצרה, תמציתית וקולעת. לצד צילומי כתב ידו של הרבי, בא פיענוח מפורט וכן דברי הסבר במידת הצורך.



שער התפילה

עבודת הבורא בתפילה לפי דרך החסידות, חיבורו של הרה"ק רבי חיים מטשרנוביץ זי"ע

אחד מעמודי התווך של תורת החסידות ודרכיה הוא העיסוק בעבודה שבלב, זו תפילה. הספר מתייחד בכך שכולו מוקדש לנושא עבודת התפילה הראויה לפי דרך החסידות. כעת יצא לאור במהדורת חדשה ומפוארת, באותיות מאירות עיניים, אשר הוגהה על פי הדפוס הראשון בתוספת מקורות וציטוטים ופענוח קיצורים וראשייתיות.

ספר 'כתר שם טוב'

מפורש ומבואר

מייסד דרך החסידות, מרן אור שבעת הימים, הבעל שם טוב זי"ע, נהג לומר 'תורות' בפני תלמידיו, בני החכמה הקדושה. בלשון קצרה ועמוקה גילה בפניהם את יסודות החסידות, כשבאמרתיו באה לידי ביטוי דרכו המיוחדת בעבודת ה'. הפירוש הנוכחי ל'כתר שם טוב' נכתב באחריות רבה על ידי צוות תלמידי חכמים מופלגים בתורה וביראה, במסגרת סדרת 'מעיינות' הכוללת ספרי חסידות מבוארים, בהוצאת ספריית 'מעיינות יד'. לראשונה ניתן ללמוד את דברי הבעש"ט עם פירוש מלא ומקיף, המשולב בתוך הלשון המקורית ומאיר את כוונת הדברים.



תקנת השבין

הרה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין



חלקו הראשון של הספר הן שבע פסקאות ארוכות בביאור על שבעת המאמרים "גדולה תשובה כו" בסוף מסכת יומא המדברים אודות גדולת ומעלת התשובה. רבי צדוק מבאר כיצד שבעת המאמרים הם נגד שבע המידות, שבעת הצדיקים ושבע דרגות של תשובה שנתגלו בעולם. בחלק זה של הספר מבוארות מדרגותיהם השונות של כל אחד משנים עשר השבטים, וביאור פרשיות רבות בתורה על פי זה.



אוצר לקוטי שיחות - לשיטתייהו

אוצר שיחות של כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זי"ע אודות שיטותיהם ודרכי הלימוד הכלליות של תנאים ואמוראים, מתוך ל"ט כרכי "ליקוטי שיחות", אשר כעת זומנו יחדיו לראשונה לפונדק אחד ע"י ספריית מעיינות יד, בחלוקה ברורה לפרקים, בתוספת מבוא מעמיק, כותרות וסיכומים בהירים של עיקרי העניינים הנידונים.

בשיחות אלה מעמיד הרבי זי"ע מחלוקות רבות בין תנאים ואמוראים על כמה שאלות עקרוניות מופשטות, כגון ההווה או העתיד, הכח או הפועל, הכמות או האיכות, צד היחיד או צד הציבור, פשט התיבה או התוכן הכללי, ועוד כהנה, וכרגיל בתורתו של הרבי, מתמזגים כאן לאחד ההלכה והאגדה, הנגלה והנסתר. חלק מהמושגים שמשמש בהם הרבי הם חדשים, ובאחרים מביא מדברי רבותינו האחרונים אלא שהוא מוסיף בהם נופך רב משלו.

עולם העשייה

ברכות השחר
קרבות

עולם היצירה

פסוקי דזמרה

עולם הבריאה

קריאת שמע וברכותיה

עולם האצילות

תפילת שמונה עשרה



בסולם התפילה

הרב משה שילת

אתה מלאך

אם תיכנס לאולם ותראה אלפי אנשים נועצים מבטים באדם אחד, גם אם אין לך מושג מיהו, אתה תסתכל עליו אחרת. אתה תצפה בו ותצפה ממנו ליותר מסתם אדם, מסתבר שיש בו משהו.

הערצה היא דבר מדבק, וזה אחד הדברים שאנחנו מנסים להרוויח בברכת "יוצר אור". תיאור גרודי המלאכים הבטלים אל ה', מרגישים אותו ומהללים אותו, מושך אותנו פנימה. אמנם לא כמונו, אך גם המלאכים הם יצורים נבראים, ומה שמדבר אליהם נוגע גם אלינו. אנחנו מנסים לחוש את האירוע שמתרחש בכל רגע במקום אחר משלנו, אבל בתוך הבריאה שהמלאכים הם חלק ממנה.

הרגש הזה איננו תלוי בהבנה עמוקה. לנפש הבהמית אין משיכה טבעית אל ה' ואין לה מושג מיהו ומהו, אבל תיאור רבבות המלאכים, השרפים וחיות הקודש שמתבטלים, אוהבים, מעריצים וממליכים משפיע עליה ומניע אותה (לקוטי תורה שיר השירים עה"פ באתי לגני).

מתכוננים לאירוע גדול

סיימנו את שני החלקים הראשונים של התפילה וכעת הגענו לחלק העיקרי בה – קריאת שמע וברכותיה. בפסוקי דזמרה אנו עוסקים בעין בריאת העולמות יש מאין וביטולם אל ה'. לעולם לא נהיה מסוגלים להבין עד הסוף את סוד הבריאה יש מאין, ולא נותר לנו אלא להתלהב ממנה. לעומת זאת, בברכות קריאת שמע אנו עוסקים בדברים שיותר קשורים אלינו, ולכן אנחנו מסוגלים להתבונן יותר במהותם ולא להסתפק בהתלהבות טבעית.

ברכות קריאת שמע הן המכינות אותנו לאמירה אמיתית של "שמע ישראל" ו"ואהבת". מכיוון שאהבת ה' צריכה להגיע ל"בכל לבבך – בשני יצריך" ולחרור גם ליצר הרע, תפקידה של הנפש האלוקית לעורר גם את הנפש הבהמית. לכן אנו עוסקים לפני קריאת שמע בשתי הברכות שמעוררות את שתי הנפשות, כפי שיתבאר להלן.

עבודת התפילה מתמקדת ושואפת בעיקר להצליח ליצור בקרבנו אהבת ה' אמיתית בשעת קריאת שמע: "כי הנה עניין התפילה היא קיום המצות קריאת שמע – "ואהבת", ועל דבר זה תקנו כל סדר התפילה קודם קריאת שמע" (אדמו"ר הזקן, תורה אור פרשת כי תשא).

הפסגה הגבוהה של תפילת שמונה עשרה היא השלב הגבוה בסולם התפילה ש"ראשו מגיע השמימה", אך היא איננה עיקר העבודה אלא סוג של תוצאה. המפגש הישיר עם ה' והדיבור עמו איננו קיום של ה"ואהבת" כמו בקריאת שמע, אלא הוא מכטא ביטול מוחלט ו"יראה עילאה" נוכח פני המלך.

קריאת שמע דורשת עמל ועבודה רבה על-מנת לעורר את האהבה, ואילו על תפילת שמונה עשרה נאמר בחסידות (אדמו"ר מוהרש"ב, "המשך תרס"ו" ע' קצב), שמי שעמל עד תפילת העמידה צריך בתחילתה לשקוט ולעמוד דומם, בבחינת "מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת". שרטטנו את ה"מפה", וכעת הגיע הזמן להעמיק פנימה.

דרך מצותיך המבואר, חלק ב



הספר 'דרך מצותיך' לאדמו"ר ה'צמח צדק' מליובאוויטש מיוחד בכך שמאמרו מוקדשים לביאור מצוות התורה. כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זי"ע הציע שהמתחילים בלימוד חסידות ילמדו תחילה מתוך ספר זה, שישמש להם כמבוא למשנת החסידות. על כתיבת הביאור למאמרים שקר צוות תלמידי חכמים מופלגים. בשולי הגיליון נוספו מובאות קצרות ממאמרי חסידות אחרים ותוספת הסבר. גולת הכותרת של חלק זה היא ביאור מצוות "האמנת אלוקות". זו מערכה נרחבת שכתב ה'צמח צדק' בכמה מהדורות, העוסקת בענייני האמונה ובהגדרת המצווה שבה. בין הרברים, נידון בה בהרחבה מקומה של ידיעת ה' ביחס לאמונה בו, וביאור משמעותם של התארים המיוחדים לבורא.

חסידות מבוארת תניא

חלק ד



הפירוש מבוסס על עשרות ספרי ביאורים שנכתבו עד כה על התניא, ובראשם

פירושי אדמו"רי חב"ד. בכתיבתו עסקו גדולי הרבנים והמשפיעים בחסידות חב"ד, ובראשם הגה"ח הרב יעקב לייב אלטיין שליט"א, מוותיקי ה'חזוורים' וכותבי תורת כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זי"ע. החלק הרביעי והחדש בסדרה מבאר את פרקים כד"כט בספר התניא, בהם מציג רבינו הזקן את התפיסה החסידית ביחס למשמעותו של החטא, חשיבותה והשפעתה של השמחה על עבודת האדם לקונו, ודרך ההתמודדות הנכונה עם הרהורים ותאוות, כמו גם עם אדישות שעשויה לפגוע בעבודה שבלב.

שיח חסידים

פנינים מבית ווארקי



אלפי פניני תורות והנהגות, סיפורים והדרכות, אשר נלקטו ממאה וחמישים שנה של עבודת ה' בעמקות והתלהבות ובאהבת ישראל תמה, כפי שקיבל המורה הגדול הרה"ק רבי יצחק מווארקי מרבותיו מפשיסחא, לעלוב ולובלין, ונמסרו על ידי ממשיכי דרכו רבותינו הקדושים לבית ווארקי – אמשינוב. הספק יושק לראשונה ביריד הספרים.

השכחה

ברכת "יוצר אור" מכינה אותנו לאהבת ה' שבקריאת שמע, ורותמת לתהליך זה את הנפש הבהמית. מעבר לריבור הגלוי אודות תשוקת המלאכים, יש בברכת "יוצר אור" גם פעולה ברובה הנסתר של הנפש הבהמית. לא במקרה נבחרו המלאכים להיות הנושא המרכזי של הברכה. שורשה הרחני של הנפש הבהמית טמון במלאכים המכונים "חיות הקודש" (לקוטי תורה פרשת כ"חצא), ולכן דווקא התבוננות בהם יכולה לטלטל את מציאותה.

הנפש האלוקית גבוהה בהרבה מהמלאכים. היא "חלק אלוה ממעל ממש" לעומת המלאכים שהם חלק ממערכת הבריאה, ומשום כך נקראות הנשמות "מהלכים" לעומת המלאכים שמכונים "עומדים" – כמתואר בנבואת זכריה (ז, ג): "ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה". המלאך מוגבל לדרגתו ולכן הוא "עומד" ובלתי משתנה במהותו, לעומת הנשמה הבאה מן האינסוף, ובחופש מוחלט היא נעה ממקום למקום, ויכולה ליפול מטה מטה או לנסוק אל מעבר לכל העולמות.

לעומתה, שורשה של הנפש הבהמית באותם מלאכי עליון, הם הכי קרובים אל ה' יתברך אך בכל זאת ברואים ונפרדים ממנו. המלאכים הם "צורה בלא גולם", צורות נפרדות אחת מחברתה שמכירות את ה' מאוד ועסוקות רק בו, אך כפי שמתאר הרמב"ם (הלכות יסודי התורה ב, ה), אפילו המלאכים מוגבלים: "וכל הצורות האלו חיים ומכירים את הבורא, ויודעין אותו דעה גדולה עד

ברכה רצופת אהבה

לאחר ברכת "יוצר אור" שעסקה במאורות ובמלאכים, מופיעה ברכת "אהבת עולם", בה אנו מתענגים על אהבת ה' אותנו. אהבתו אלינו היא אין-סופית ורחמיו עלינו בלי גבול. יש לנו נפש אלוקית שאינה קיימת בשום יצור שבעולם. אנחנו ילדי של ה', עם קרובו.

לעומת הברכה הקודמת שנועדה לעורר את הנפש הבהמית, ברכת "אהבת עולם" באה לעורר את נשמות ישראל, את הניצוץ האלוקי שבכל אחד מאתנו. לעתים הוא מכוסה ונסתר, וזה הזמן לעורר אותו לקראת קריאת שמע בה אנחנו הולכים לבצע, הלכה למעשה, את מצוות "ואהבת!"

גם לב האבן נמס

ברכת אהבת עולם היא השלב האחרון שלפני קיום

למאוד. כל צורה וצורה לפי מעלתה, לא לפי גודלו. אפילו מעלה הראשונה אינה יכולה להשיג אמיתת הבורא כמה שהיא, אלא דעתה קצרה להשיג.

בירידת המדרגות ובהשתלשלות העולמות נפרדה הנפש הבהמית ושכחה את שורשה ומקורה. היא עלולה לשכוח מאין באה ולחטוא, למרות שיש לזכור שמהותה איננה חטא אלא פירוד מן האלוקות, מרחב הנותן מקום וחשיבות למציאות האדם וקושרת אותו בעבותות אהבה אל העולם הזה.

גזע תרשישים

בפירוד הראשון שהתחיל במלאכים, עוד ניכר היה כי הריחוק נועד לגעגוע ולהשתוקקות. המלאכים מרגישים את מקורם, בטלים אליו ואפילו כלים באהבתם אליו: ה"שרפים" נשרפים בכל עת מרוב דבקות (לכן ה' בורא בכל עת שרפים חדשים).

אבל בנפש הבהמית הפירוד כבר חזק יותר, אף אחר לא זוכר שחשיבותו העצמית היא בסך הכל דמיון שנועד להביאו לרצות בקרבה מחודשת לאלוקות... לכך נועדה אריכות התיאור של ביטול המלאכים אל ה' – להצית ניצוץ של קשר וחייבור. כשמספרים לאדם שסבו היה רב צדיק וקדוש הוא מתעורר בהתרגשות ונוצרת בו הזדהות ממקום פנימי, הוא חש בשייכות אל הקדושה הזו. כך ברכת "יוצר אור" מספרת לנפש הבהמית שמקורה הוא מהמלאכים, ובוה היא משפיעה על חלקיה הנסתרים תשוקה חזקה לה' (לקוטי תורה פרשת ויקרא).

מצוות "ואהבת" – אהבתנו את ה' בכל לבנו, נפשנו ומאודנו, ובברכה זו אנו עסוקים באריכות דווקא באהבת ה' אותנו. שבע פעמים (!) מופיעה בברכה זו לשון של אהבת ה' אלינו, ופעמיים מתוכן – במילה הראשונה ובמילה האחרונה של הברכה, "אהבת... באהבה".

וזהי ההכנה האחרונה לפרץ אהבתנו אל ה', אהבה מסוג של "כמים הפנים לפנים". כשם שאדם המראה את פניו כמים הן משתקפות בחזרה כך "לב האדם לאדם" (משלי כו, ט) – אם אדם מראה לוולתו אהבה אמיתית, יאהב אותו וולתו בחזרה. גם מי שלא הצליח להתעורר במשך כל התפילה לאהבת ה', בברכה זו בוודאי יתעורר. החשבון הוא פשוט – ה' אוהב אותנו, ואם כן אנחנו לא יכולים שלא לאהבו.

"אם מלך גדול ורב מראה אהבתו הגדולה והעצומה

לאיש הדיוט ונבזה ושפל אנשים... תתעורר ממילא האהבה כפולה ומכופלת בלב ההדיוט ושפל אנשים הזה אל נפש המלך בהתקשרות הנפש ממש מלב ונפש מעומקא דלבא לאין קץ. ואף אם לבו כלב האבן, המס ימס והיה למים ותשתפך נפשו כמים בכלות הנפש ממש לאהבת המלך" (תניא פרק מו).

קרבת התורה והמצוות

אהבת ה' אלינו היא גדולה ועצומה: "אהבת עולם אהבתנו... חמלה גדולה ויתרה חמלת עלינו... ובנו בחרת מכל עם ולשון, וקרבתנו מלכנו לשמך הגדול באהבה".

הקדוש ברוך הוא עזב את כל היכולות הקדושה, ירד אלינו וקרב אותנו אליו בקרוב ויחוד אמיתי על-ידי הוצאתנו ממצרים, על-מנת לתת לנו את התורה והמצוות. את כל המלאכים ואת כל הברואים הותיר הקדוש ברוך הוא בצד – ורק בנו בחר מאהבתו אותנו! על-פי הסוד, בלימוד התורה אנחנו מתקרבים אליו "בבחינת נשיקין" ובקיום המצוות "בבחינת חיבוק".

"כי הניח הקדוש ברוך הוא את העליונים ואת התחתונים ולא בחר בכלם כי אם בישראל עמו והוציאם ממצרים ערות הארץ בכבודו ובעצמו, כדי לקרבם אליו בקירוב ויחוד אמיתי, בהתקשרות הנפש ממש, בבחינת

בקריאת שמע אנו מגיעים לפסגת החייבור הפנימי עם הקדוש ברוך הוא, ומכריזים מקירות לבנו: שמע ישראל ה' אלוקינו ה' אחד!

שמע ישראל, יהודי! הבן והפנים: ה' היה, הווה ויהיה בו זמנית, למעלה מהשכל לגמרי, הוא אלוקינו – הוא כוחנו וחיותנו, ואין עוד מלבדו ממש – ה' אחד, הוא הכוח האחד והיחיד בעולם.

"שמע ישראל" אנחנו לא רק מקבלים על עצמנו את עול מלכות ה' או מבטאים את האמונה בו; "שמע ישראל" אנחנו אומרים שאין לנו עוד דבר בעולם חוץ מה'. ה' הוא המציאות היחידה ואנחנו שייכים אליו לחלוטין.

לכן יהודי זועק "שמע ישראל" בעת רצון ולהבריל, בעת צרה. יהודי רוצה ואף יכול להתעלות מעל העולם ולדעת, לשמוע ולהרגיש, שאין עוד מלבדו ממש.

נאספים לקריאה

בנוסף ל"שמע ישראל" במשמעות של הקשבה

נשיקין פה לפה לדבר ה' היא השגת התורה, ובבחינת חיבוק הוא קיום מצוות מעשיות איברין דמלאכ" (תניא ע"ה).

אהבתו העצומה אלינו מעוררת אותנו מאוד, לאוהבו בלי גבול. "בכל מאורדי!"

רחמים עלינו

בנוסף לאהבת ה' אותנו אנו מזכירים בברכה זו את רחמיו המרובים עלינו: "אבינו אב הרחמן, המרחם, רחם נא עלינו", "ורחמיך ה' אלוקינו וחסדיך הרבים אל יעזבונו נצח סלה ועד". אנחנו מבקשים רחמים שנצליח לעורר את אהבתנו אליו. אוי, כמה יש לרחם עלינו על שכליכך קשה לנו להתעורר באהבה... (קונטרס התפלה פרק י"א).

אבל סיבת התעוררות הרחמים בברכה זו דווקא היא גם משום שכשמוזכרים כליכך הרבה אהבה ייתכן ותתעורר חלילה מירת הדין; אולי בנוסף לאהבתו העצומה עלינו יש לו גם מה לכעוס או להקפיד עלינו, חס ושלום. ולכן אנחנו מבקשים רחמים; אהבה רבה וגם רחמים רבים לבטל דינים שעלולים להתעורר אלינו בנוסף לאהבה. כשיש צד לאהוב וצד לשנוא, חס ושלום, אז בהתעוררות הרחמים תבטל השנאה ותתעורר האהבה, ותורגש רק היא (ראה תניא פרק מ"ה).

אני שלך

והפנמה, מופיע בחסידות פירוש של "שמע" מלשון אסיפה, כמו "וישמע שאול את העם" (שמואל"א טו, ד).

זה הזמן לאסוף את כל הכוחות שלנו, אלו שבמשך היום מתפוררים להם ואף נופלים חלילה בידי הקליפות, עכשיו צריך ואפשר להחזירם אל "ה' אלוקינו ה' אחד" (לקוטי תורה פרשת שלח).

אין עוד מלבדו

אחדות ה' איננה רק במשמעות שה' הוא האלוקים היחיד הקיים בעולם. הרעיון של אחדות ה' לפי תורת הבעל שם טוב הוא שה' יתברך הוא בעצם הדבר היחיד שיש בעולם, מכיוון שקיום העולם תלוי בו והעולם נברא בכל רגע מחדש, לכן פשוט אין עוד מלבדו.

בריוק כמו שאם נראה אבן מתעופפת נבין שאין לה כנפיים, וכובת משחק לא תצליח לתעתע בנו ולשכנע אותנו שיש לה חיים משל עצמה, כך, ויותר מכך לאיין-ערוך, אנחנו רואים בתנועה ובחיות שבעולם את

נוכחותו של ה'. בשונה מהמשל, לא רק שהקדוש ברוך הוא מחיה ומניע את הגוף, אלא גם יוצר את החומר שלו, כך שהגוף, העולם וכל העולמות תלויים לחלוטין בו יתברך בכל רגע ורגע, ובאמת אין עוד מלבדו כלל. העולמות קיימים ברצונו, והאלוקות שורה בהם בכל פרט, בכל רגע ובכל פינה.

"אחד" משמעותו שיש עולם, יש "ח" שהיא המעלה והמטה – שבעת הרקיעים והארץ, ויש "ד" שהיא ארבע רוחות העולם, אבל מעל כל זה ניצב ה"א" – הקדוש ברוך הוא הינו "אלופו של עולם", בתוך העולם ומאוחד אתו לגמרי (תורה אור פרשת וארא).

מאריכים ימים או מוסרים נפש?

הגמרא (ברכות יג) אומרת ש"כל המאריך באחד מאריכין לו ימיו ושנותיו". השיא של קריאת שמע הוא

לשים לב ללב

שלוש פרשיות ב"שמע ישראל": "שמע", "והיה אם שמוע" ו"ויאמר". נושא אחד מעניין מופיע בשלוש הפרשיות אך בכל פעם בצורה אחרת, נושא ה"לב".

בפרשה הראשונה מצוים אנו: "ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך". בפרשה השנייה הלב מופיע גם בצורה אחרת וקשה: "השמרו לכם פן יפתה לבבכם וסרתם ועברתם אלהים אחרים", ובפרשה השלישית בצורה נחותה יותר: "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם".

מה קרה לו, ללב הטהור והאהב מהפרשה הראשונה?

המצב המושלם

"ואהבת את ה' אלוךך בכל לבבך" – הפרשה הראשונה מסמלת את המצב המושלם שכל אחד מחויב להגיע אליו בתפילה. לאחר התבוננות בדברים המעוררים את האהבה, יהודי יכול ולכן גם חייב להגיע לאהבת ה' בכל לבו ממש, ואפילו בשני יצריו. גם היצר הרע יכול להימשך לאהבת ה', וכפי שחז"ל אומרים "בכל לבבך – בשני יצריך".

זוהי עבודת ה' של קריאת שמע ועמה אנחנו ממשכיכים לתפילת שמונה עשרה בה אנחנו קדושים ומנותקים מכל ענייני חול ומהשפעת היצר הרע.

הבנת עניין ה"אחד" וצריך להאריך, להעמיק ולהפנים אותו.

בשעה שהאדם קורא קריאת שמע ו"מאריך באחד" הוא גם מקבל על עצמו לפרסם את האלוקות בעולם, הוא מוסר ונותן את עצמו לרעיון של ה' אחד ו"אין עוד מלבדו" בחיים שלו ובכל סביבתו. לכן "מאריכין לו ימיו ושנותיו", נותנים לו עוד ועוד אפשרויות לגלות בעולם את אחדות ה', להאיר את העולם באור תורה ומצוות.

עניין זה עולה בקנה אחד עם המופיע בכתבי האריז"ל, שיש למסור את הנפש בקריאת שמע, "למסור נפשו באחד". מסירות הנפש כאן היא במשמעות של מסירת הרצון, שכל הרצון של האדם יהיה לגלות את ה' בעולם – איך אין עוד מלבדו ככל פרטי הנבראים, ככל זמן ובכל מקום. "וזהו כל המאריך באחד, לכוון בנקודת לבבו ורצונו למסור נפשו באחד, ואז מאריכין ימיו ושנותיו" (מאמרי ארמו"ר האמצעי תרומה, עמ' רעח).

לא תמיד קל

אבל דווקא כאן, בשעת השיא, אומרת לנו התורה בפרשה השנייה של קריאת שמע: "השמרו לכם פן יפתה לבבכם". התורה מתייחסת לזמנים נוספים, כשאדם מסיים את תפילתו ויוצא לעמל יומו הוא איננו מרוכז ומקודש כמו בבית הכנסת ולכן עליו להישמר מאוד. בקלות עלול הלב להתפתות לדברים אחרים, עד כדי נפילה לעבודת אלילים ח"ו – אלילים ממש ואלילים שהם ביטוי לכל הדברים שמחוץ לגבול הקדושה, להכל ולר"ק.

חשוב לדבר על זה כאן, עוד בזמן השיא של התפילה. כבר אז האדם מוכרח לשנן לעצמו שיש זמנים קשים בהם היצר בוער ועליו מוטל יהיה לרסנו. האהבה הנוכחית עלולה להתפוגג ואצל רוב בני האדם היא אכן נעלמת לאחר התפילה. לכן לא די באהבה העצומה של הפרשה הראשונה ויש לצרף אליה את היראה המופיעה בפרשיית "והיה אם שמוע". עצם הדיבור על הנפילה דווקא ברגע השיא של קריאת שמע נוסך כוחות להתמודדות שתבוא בהמשך (ראה דרך מצותיך מצות חמץ ומצה).

בדיוק בכיוון הנכון

בפרשה השלישית אומרת לנו התורה דבר מרתיע

עוד יותר, אבל הוא בר בבר מעורר מאוד את המעמיקים בדבר: "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם". אנחנו "זונים אחריהם" כעובדה טבעית, ואנו מוזהרים לא לתור, לא להימשך אחרי אותם הדברים השלייכים אליהם אנו נוטים באופן טבעי.

המצב המיוחד של התפילה, בו מורדם היצר הרע ומפסיק להציק, הוא מצב נעלה אבל זמני. מיד לאחר התפילה מתעורר היצר ומטה את האדם לדברים לא טובים. אין כאן רק חשש שמא ואולי יפתה אותנו היצר (כמו בפרשיית "והיה אם שמוע") אלא עובדה מוגמרת:

אחרי הפסגה של קריאת שמע נשאלת השאלה, לאן אפשר להתקדם מכאן? אחרי שכבשנו את הלב, מסרנו את הנפש ב"ובכל נפשך" ועוד למעלה מכך ב"ובכל מאורך", מה עוד נותר?

השלב הבא עלול להיות מלהיב פחות, אך עמוק יותר. אחרי ההתעוררות הגדולה, אם נצליח להכניס את האורות לכלים הם ימשיכו ללוות אותנו עוד תקופה ארוכה, להשתרש בתוכנו ולהצמיח פירות.

הפעם ילווה אישי אלי

ארמו"ר הזקן מסביר (תורה אור פרשת ויחי) שעניינה של הפרשה הראשונה של קריאת שמע הוא כנגד ראובן ("ראו בן"), כי ראיית גדלות ה' מעוררת אהבה, ואילו הפרשה השנייה, המקבילה לשמעון ("שמע ה'"), משמיעה אזהרות ומעוררת יראה. אחרי ראובן ושמעון מגיע תורו של לוי, "הפעם ילווה אישי אלי" – אנחנו מחזקים את הקשר והופכים אותו לקבוע, מבלי שיהיה תלוי בגודל הרגש.

לאחר שוך סערת "ואהבת" אומר לנו ה': "והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך ושננתם לבניך ודברתם בם", "וקשרתם", "וכתבתם". הצמא יגיע לרוויה אך ורק בלימוד תורה ובקיום מצוות, על אף טעות נפוצה המשייכת את הדבקות ל"רצוא" בלבד ולא ב"שוב".

קל יותר להתרומם לשמים מאשר לחרוש בקרקע, אבל אם באמת את ה' אני אוהב, לא ייתכן שבקשותיו ורצונותיו יחלפו לידי מבלי משים... כדי שהאהבה העצומה לא תהפוך להתרסקות מחוסר יכולת לממש אותה, עלינו ללמוד איך דף הגמרא או מצווה מעשית

הוא יטה אותנו. העבודה שלנו היא לבלום אותו. דווקא אם לא ניבהל מעצם הנטייה הנטועה בלבנו, יהיה לנו קל יותר להתגבר עליו.

ומה יכול לעודד בהוראה בחולשתנו? כשאדם מרגיש את הקושי מול יצרו וחושב שהוא בדרגה נמוכה, עליו להבין שהמחשבה הזאת עצמה היא חלק מהמלחמה שמנהל מולו היצר הרע. ה' הוא זה שברא אותנו עם היצר הרע, וה' נותן לנו את הכוח להתגבר ולא להימשך אחריו ובכך לעבוד את ה' בדיוק כפי שרצה. אין כאן טעות או בלבול, אנחנו בדיוק בכיוון הנכון.

אורות בכלים

הם ממש המבוקש שחיפשנו. אז יהיה לנו חשק לעסוק בהם ונעוץ עליהם בכל מאורנו.

צמא? לך לשתות!

הנביא ישעיה (נח, כ) מכריז "הוי כל צמא לכו למים!" מדוע יש לשכנע צמאים ללכת למים? כאן טמון העניין: המים הם התורה והמצוות, והצמא אל ה' חייב לגשת אליה ודווקא בהן להרוות את צימאנו. אך מדוע ישעיה הנביא צריך לצעוק? בגלל שאנחנו לא תמיד רואים שהמים הם מים, אנחנו לא תמיד מוצאים את הקדוש ברוך הוא בתוך התורה והמצוות.

בברכה שאחרי קריאת שמע, ב"אמת ויציב ונכון" אנחנו עוסקים בדבר ה', בתורתו ובמצוותיו ומקבלים אותם על עצמנו בצורה מוחלטת. לאחר התעוררות האהבה והיראה מגיע תור ההתלוות אל ה', פשוט ללכת אחריו בלימוד תורה ובקיום מצוות, כי זוהי הדרך ליישום האהבה: "ודבריו חיים וקיימים נאמנים ונחמדים לעד ולעולמי עולמים, על אבותינו ועלינו, על בנינו ועל דורותינו", "אמת אשרי איש שישמע למצותיך ותורתך ודברך ישים על לבו" (שם).

ועכשיו הפתעה!

לאמיתו של דבר, התורה והמצוות אינן רק כלים לאורות, אלא הן האורות הגבוהים ביותר שיוורדים אלינו מלמעלה, וגבוהים מכל האורות אליהם הגענו באהבה והיראה האישיות שלנו. "אורייתא וקודשא בריך הוא כולא חד" (ראה זוהר פרשת אחרי דף גז), בתוך התורה והמצוות מחכה לנו הוא יתברך בכבודו ובעצמו! (שם).

מכתבים למערכת



"תכלית כוונת הבריאה"

לכבוד המו"ל של החוברת הנפלאה "אור וחיות".

ראשית, אביע ברכת יישר כוח על העלאת נושאים העומדים ברומו של עולם העבודה והיראה.

אולם מה שרוצים להעמיד מחלוקת בעניין כוונת הבריאה, אינו נכון לענ"ד, ועדיף למימר כי כל הנחלים הולכים למקום אחד, וכולם לתכלית אחת נתכוונו.

ולדוגמה אצטט את דברי הגר"א בפירושו לשיר השירים (א, ג):

ובזה יתורץ ג"כ מה שהוקשה לכל הקדמונים מה שלא נאמר בתורה שכר עולם הבא. כי עיקר עוה"ב הוא להשיב הנשמה למקורה לדבק בשכינה, ובוודאי יותר טוב מזה כשהשכינה דבוקה למטה כאשר היתה כוונת הבריאה כידוע, ושכר זה כתוב כמה פעמים בתורה עד אין מספר, ושכנתי בתוכם, ולא תגעל נפשי וכי'!

הרי שגם להגר"א יתפרשו דברי המשנה "יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה וכו'" כפשוטם, כפי שהבאתם מספר התניא:

ובפירושו ליונה (בפסוק השני) כתב הגר"א, וזה לשונו:

נינה הוא עולם הזה, שהוא הדום רגליו ושם נהו, ובאן הוא עיקר דירתו, ועל זה שולח

את האדם לתקן את נהו של השם.

הרי ברור מללו דבריו שתפקיד האדם בעולם הזה הוא לתקנו להיות נוה לקב"ה!

והגר"ש ברעוודא זצ"ל בפירושו "איפה שלמה" (לשיר השירים שם) הביא סימוכין מהאברבנאל (פרשת בחוקותי), וזה לשונו:

שהצלחת הנפש ודבוקתה בבורא ית' שהוא השכר האמתי כבר בא מבורא גם בדברי הברית הזה בפי' בחוקותי כמ"ש והתהלכתי בתוכם ונתתי משכני בתוכם והייתי לכם לאלקים ואין זה מתקיים כי אם בהתחברות ודבוק הענין האלקי בנו בדבוקתנו הנפשית בעולם העליון גם בהיותה אצל הגוף [כלומר דבוקת בשכינה גם בעוה"ז] כו', הנה א"כ מה שהעידו הדעות המזוייפות [דתות הגויים] לאדם אחר המות הוא אשר יעדה התורה האלקית שיוכו אליו החסידים בחייהם באופן שישונו בחושיהם בעולם הזה הצלחת נפשם העתידה להם אחר המות, כי אם הי' שבהיות הנפש קשור לגוף תזכה בדבוקת הרוחני העליון ההוא, כל שבן שתזכה אליו אחרי הפרדה מהגוף המונע והמעכב אותה ממנו כו', וכבר העיר החבר למלך הבורזי על שורש התשובה הזאת בסוף מאמר א' מספרו. והחזיק בה הרי' ניסים בדרוש החדש כו'. ע"כ.

הרי שהשקפה זו אינה נחלת החסידות לבד, וכבר קדמו לזה הראשונים כמלאכים.

וגם הגר"א (שכידוע התלהב מאוד כשהופיע ה"מסילת ישרים" ונתן דינר זהב עבור הספר) כתב כן להדיא.

ר.ת.

רמת שלמה, ירושלים

לכבוד מערכת הגליון "אור וחיות"

הנני להתייחס למאמר שכתבתם בנידון כוונת הבריאה על פי הרמח"ל והתניא.

למעשה אינו נכון כלל להעמיד את הרמח"ל כשיטה הסבורה שתכלית האדם בעולמו הוא "לדאוג לעצמו" (אם כי במובן הרוחני – להתענג על ה' בגן עדן), שהרי במסילת ישרים גופא כתב וזה לשונו (בפרק יט):

אמנם ודאי שמי שמתכוין בעבודתו לטהר נפשו לפני בוראו, למען תזכה לשבת את פניו בכלל הישרים והחסידים, לחזות בנועם ה' לבקר בהיכלו, ולקבל הגמול אשר בעולם הבא לא נוכל לומר שתהיה בונה זו רעה, אכן לא נוכל לומר גם כן שתהיה היותר טובה, כי עד שהאדם מתכוין לטובת עצמו, סוף סוף עבודתו לצורך עצמו. אך הכונה האמתית המצויה בחסידים אשר טרחו והשתדלו להשיגה, הוא שיחיה האדם עובד רק למען אשר כבודו של הארון ברוך הוא יגדל וירבה.

וכנוגע לספר מסילת ישרים בכלל, הרי כבר כתב רבינו ירוחם הלוי ממיר זלה"ה (דעת חכמה ומוסר ח"א עמוד רמ"ט):

המשכיל בספרי החכם לוצאטו יראה שספר מסילת ישרים הוא כולל מכל הספרים שחבר ויתכן שספרים וחיבורים שלו כלולים בשורות ספורות במסילת ישרים, ואילו היה כותב ספרו

בלשון של קבלה כגון קליפות וס"א ביעור הרע וכדומה אז היינו מחליטים כולנו שכל הספר ועניניהם עניני קבלה. גדולתו של הספר "מסילת ישרים" הוא שהוריד הענינים וקירבן ללשונו עד שבלמדנו אותו אנו מדמים שיש לנו שייכות בזה. והאמת הלא ענין ביעור הרע הוא מסודות היצירה שעליו סובב הפלפול של ספר היצירה כולה.

ואכן בשאר ספריו כתב להדיא שכוונת הבריאה היא תיקון העולם לגלות בו יחודו יתברך, אלא שבהם כתב בלשון הקבלה כנ"ל, והדברים ידועים לכל הלומד תורתו של הרמח"ל!

ד.ד.

בני ברק

לכבוד מערכת "אור וחיות"

באשר רציתם לחלק בין שיטת החסידות לשיטת הרמח"ל, רציתי להביא לידיעתכם את עדותו של תלמיד המגיד ממעזריטש, כפי שנדפסה בהוצאה הראשונה של קל"ח פתחי חכמה:

וכאשר שמעתי מפיו של רבי יעקב יוסף מאוסטרך ששמע מפה קדוש בוצינא קדישא נשמתו בגנזי מרומים ה"ה כבוד שמו מהור"ר דוב מ"מ דק"ק מעזריטש שאמר על המחבר הזה שאין דורו היו כדאי להבין צדקתו ופרישותו ולכן רבים מבני עמינו מגודל חסרון דעתם דברו על צדיק עתק שלא כדת וחזי מאן גברא רבה קמסהיד ה"ה הרב הנ"ל אשר שמעו הולך למרחוק וכדאי הוא לסמוך עליו והקולות יחדלון.

א. א.

הר נוף, ירושלים

תגובת המערכת: כפי שנאמר בסיום המאמר בגליון הקודם, הנכתב שם בסוגיית "כוונת הבריאה ותכלית האדם" היה חלק ראשון בלבד, ובגליון הבעל"ט נאריך אי"ה בנקודות שצויינו שם וכמו כן נדון בהרחבה גם בחלק מההערות שנשלחו כאן.